

บทที่ 2 ทบทวนวรรณกรรม แนวคิด และทฤษฎี

วรรณกรรมที่เกี่ยวกับความเป็นเมือง และประชาสังคม ได้มีผู้ศึกษาอย่างมากมาย ซึ่งสามารถสรุปเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยได้ 3 ประเด็นดังนี้

- 2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นเมือง
- 2.2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับประชาสังคม
- 2.3 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์
- 2.4 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.1 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับความเป็นเมือง

Gould and Kobb (1964:739 อ้างใน <http://www.dpt.go.th/Sub-web/itdb/txt/pop/urban4.htm>) อธิบายว่า ความเป็นเมืองมีหลายความหมายดังนี้

1. ความเป็นเมืองอาจหมายถึงการกระจาย (Diffused) ของอิทธิพลสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท คำว่า “อิทธิพล” ที่ได้กระจายไปนั้นหมายถึงชนบทธรรมเนียมและลักษณะ (Trait) ของเมือง

2. ความเป็นเมืองหมายถึง ปรากฏการณ์ของลักษณะสังคมเมืองที่เกิดขึ้น หรือลักษณะของสังคมเมืองในแง่ประชากร คำนิยามนี้พบเสมอ ๆ ในหนังสือของสังคมวิทยาชนบท กล่าวคือการปฏิวัติทางด้านวัฒนธรรมในเขตชนบทได้กลายเป็นวัฒนธรรมแบบสังคมเมือง

3. นักประชากรศาสตร์เข้าใจความเป็นเมืองว่าเป็นกระบวนการของประชากรที่มารวมกันอยู่อย่างหนาแน่น มีความหมายสำคัญที่ว่าเป็นกระบวนการหนึ่งของการเคลื่อนไหวจากที่ไม่ใช่สังคมเมืองไปเพื่อให้ถึงความสมบูรณ์ของลักษณะเมืองของประชาชนที่มารวมอยู่อย่างหนาแน่น

4. ความเป็นเมือง เป็นกระบวนการของการรวมตัวอยู่อย่างหนาแน่นของประชากรซึ่งในอัตราของประชากรในเมือง ต่อประชากรทั้งหมดที่เพิ่มขึ้น

นอกจากนี้ Hawley (1981 อ้างใน ดารณี ถวิลพิพัฒน์กุล, 2539 : 38) ให้คำจำกัดความของกระบวนการกลายเป็นเมือง หรือ Urbanization ว่าเป็นการเคลื่อนไหวกจากหน่วยเรียบง่าย และมีความเป็นท้องถิ่นสูงไปสู่ระบบที่ซับซ้อนและมีการขยายอาณาบริเวณออกไปโดยมีการจัดองค์กรแบบเมือง การที่อัตราและระดับของกระบวนการเป็นเมืองจะเพิ่มขึ้นได้นั้น ขึ้นอยู่อย่างมากกับเทคโนโลยีที่ใช้เกี่ยวกับการจัดองค์กรเพื่อให้ทุกๆ ส่วนประสานสัมพันธ์กัน

Edwin Eames and Judith Goode (อ้างใน ปรีชา คุวินทร์พันธ์, 2545) กล่าวว่า Urbanization หมายถึง กระบวนการของการเป็นเมือง ซึ่งเนื่องมาจากการอพยพทางประชากร จากเขตที่ไม่ใช่เมือง ไปยังเขตเมือง หรือเนื่องมาจากการขยายตัวของเขตที่อยู่อาศัยที่ไม่ใช่เมืองมาก่อน ทั้งในด้านรูปแบบและการหน้าที่ (Forms และ Functions) ของการตั้งถิ่นฐานนั้นๆ จนเกิดเป็นชุมชนเมืองขึ้น

Werner Z. Hirsch (1973 อ้างใน กฤษ เพิ่มทันจิตต์ 2536 : 22) ในฐานะนักเศรษฐศาสตร์ พิจารณากระบวนการเกิดเมืองในแง่ของกระบวนการและปัญหาของการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในขณะที่เศรษฐกิจชนบทถูกเปลี่ยนแปลงสภาพไปสู่เศรษฐกิจเมือง ดังนั้น กระบวนการเกิดเป็นเมือง จึงเกี่ยวข้องกับการแปลงสภาพประชากร กระบวนการผลิต และสภาพแวดล้อมทางสังคมการเมือง ของเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งมีการกระจายตัวอย่างสม่ำเสมอบนพื้นที่ มีลักษณะการใช้แรงงานเข้มข้น และมีความเป็นปัจเจกภาพสูง ไปสู่ฐานะของเศรษฐกิจเมือง ซึ่งมีการกระจุกตัวกันบนพื้นที่ค่อนข้างมาก มีความชำนาญเฉพาะอย่างในการผลิตสินค้าและการบริการสูง และมีการพึ่งพาต่อกันระหว่างภาคเอกชนและภาครัฐบาลอย่างใกล้ชิด ที่สำคัญก็คือ เศรษฐกิจเมืองมีการพัฒนาด้านเทคโนโลยี นวัตกรรม (Innovation) และลักษณะของการประกอบการในระดับสูง

นอกจากนี้ สิ่งที่มีสัมพันธ์กับกระบวนการเกิดเมือง โดยเฉพาะ คือ การกระจุกตัวกันของประชาชนบนพื้นที่เพิ่มขึ้น หรือที่เรียกว่า ความหนาแน่น (Density) ซึ่งนำไปสู่ความสัมพันธ์ทางพื้นที่อย่างใกล้ชิดของผู้ประกอบการทางเศรษฐกิจ ความสัมพันธ์ทางพื้นที่อย่างใกล้ชิด ประกอบกับความชำนาญทางการผลิตเฉพาะอย่างส่งผลให้เกิดการพึ่งพาต่อกัน ระหว่างผู้ประกอบการต่างๆ ในชุมชนเมือง ความหนาแน่นของประชากรทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนสินค้าและการบริการร่วมกันอย่างมี

ประสิทธิภาพ ซึ่งส่งผลต่อการขยายตัวของโครงสร้างพื้นฐานทางสังคม และการเพิ่มงบประมาณของรัฐบาล

นอกจากนี้ เสน่ห์ ญาณสาร (2543) ได้ให้ความหมายของนคร (city) หรือชุมชนเมือง (urban area) ไว้ว่า นคร หรือชุมชนเมือง หมายถึงบริเวณที่มีคนรวมกลุ่มอาศัยอยู่ด้วยกันอย่างหนาแน่นกว่าพื้นที่ที่อยู่โดยรอบ โดยมีวิถีการดำรงชีวิตที่ผิดแผกแตกต่างจากชนบท นั่นคือประชากรส่วนใหญ่ของนครหรือชุมชนเมือง ประกอบอาชีพทางด้านการค้า การบริการ กิจการสำนักงาน และการอุตสาหกรรม นครเป็นชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะในด้านรูปแบบของการจ้างงาน และการจัดการองค์การ นอกจากนี้ นครยังมีรูปแบบการใช้ที่ดินที่เฉพาะเจาะจง แยกเป็นส่วนสัดส่วนชัดเจนมีสถาบันทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองมากมายหลายชนิด ที่เชื่อมโยงกับการใช้เครื่องอำนวยความสะดวกต่างๆ และทรัพยากรของนคร จากลักษณะรูปแบบดังกล่าว ทำให้นครเปรียบเสมือนเครื่องจักรที่มีกลไกสลับซับซ้อน

เป็นการง่ายที่จะระบุว่า บริเวณไหนเป็นเขตเมืองหรือเขตชนบทที่แท้จริง เพราะว่าบริเวณเมือง (town) นคร (city) หรือมหานคร (metropolis) ที่มีลักษณะเป็นชุมชนเมืองจริงๆ นั้น จะมีประชากรหนาแน่น และประชากรส่วนใหญ่มิได้ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และบริเวณกลุ่มบ้าน (hamlet) หรือหมู่บ้าน (village) ในชนบทนั้น จะมีประชากรเบาบางและประชากรประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ แต่เนื่องจากเมืองและชนบทมีพื้นที่ต่อเนื่องกัน จึงเป็นการยากที่จะกำหนดหรือระบุเขตแดนที่แน่นอนชัดเจนระหว่างเขตเมืองและเขตชนบท ว่าเขตเมืองสิ้นสุด ณ จุดใด หรือเขตชุมชนเริ่มจากจุดใด ดังนั้นเขตแดนของเมืองหรือนครส่วนใหญ่จึงเป็นเขตแดนที่กำหนดขึ้นตามความเหมาะสม จะเห็นว่าชุมชนเมืองอาจเกิดขึ้น โดยกฎหมายที่กำหนดขอบเขตของชุมชนเมืองไว้อย่างชัดเจน เช่น เขตเทศบาล อาจเกิดขึ้นเองอย่างไม่เป็นทางการ หรืออาจเกิดขึ้นโดยความเห็นชอบหรือยอมรับกันเองของประชากรส่วนใหญ่ ดังนั้นแต่ละประเทศจึงมีหลักเกณฑ์ในการให้ความหมายของชุมชนเมือง และการกำหนดลักษณะและขอบเขตของชุมชนเมืองที่แตกต่างกันไป

และในการพิจารณาให้ความหมายกำหนดขอบเขตของนครหรือชุมชนเมืองนั้น นักภูมิศาสตร์เมืองมักพิจารณาจากเกณฑ์ หรือปัจจัย 5 ประการ คือ จำนวนประชากร ความหนาแน่นของประชากร ชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชน ประเภทของการใช้ที่ดิน และอาชีพของประชากร

หรือกิจกรรมทางเศรษฐกิจของเมือง ปัจจัยอื่นๆ ที่อาจนำมาพิจารณาเพิ่มเติม ได้แก่ กฎหมาย ประวัติความเป็นมา และสภาพแวดล้อมทั่วไป

นอกจากแนวคิด และทฤษฎีที่เกี่ยวกับความเป็นเมืองแล้ว อีกปัจจัยที่สามารถวัดถึง ความเป็นเมืองของสถานที่หรือเมืองต่างๆ ได้นั้นคือ ระดับความเป็นเมือง (Urbanization Level) ซึ่ง รศ.ดร.เสน่ห์ ญาณสาร (2547) ได้กล่าวว่า ระดับความเป็นเมือง มีวิธีการวัดอย่างง่ายๆ วิธีหนึ่ง คือ การหาอัตราส่วนหรือร้อยละของประชากรที่อาศัยอยู่ในแหล่งที่จัดว่าเป็นเขตเมืองหรือชุมชนเมือง ต่อจำนวนประชากรทั้งหมด แต่ว่าการเปรียบเทียบความเป็นเมืองระหว่างประเทศต่างๆ นั้นประสบ ความยุ่งยากลำบาก เพราะความหมายของเขตชุมชนเมืองนั้นแตกต่างกันไปตามประเทศต่างๆ และแม้แต่ประเทศไทยเองก็จะเห็นว่า เขตชุมชนเมืองของกรุงเทพมหานครครอบคลุมทุกเขต ซึ่งมี เนื้อที่ประมาณ 1,569 ตารางกิโลเมตร ในขณะที่เขตชุมชนเมืองของจังหวัดต่างๆ นั้นครอบคลุม เฉพาะเขตเทศบาลเท่านั้น ซึ่งมีเนื้อที่น้อยมาก เช่น เขตเทศบาลนครเชียงใหม่มีเนื้อที่เพียง 40 ตาราง กิโลเมตร ดังนั้นจึงมีจำนวนประชากรเมืองหรือค่าความเป็นเมืองของจังหวัดเชียงใหม่ จึงต่ำกว่าของ กรุงเทพมหานคร

ระดับความเป็นเมือง หรืออัตราส่วนของคนที่อาศัยอยู่ในเมืองจะมากขึ้นด้วยเหตุผล สำคัญ 5 ประการคือ

1. การขยายตัวของขนาดชุมชนเมือง หรือการกำหนดเขตชุมชนเมืองใหม่

การขยายพื้นที่ของเมือง หรือนคร หรือมหานคร ออกไปสู่พื้นที่โดยรอบ ทำให้ ครอบคลุมพื้นที่กว้างขวางขึ้น และจำนวนประชากรเมืองก็เพิ่มขึ้นด้วย ตัวอย่างเช่น เมื่อมีการขยาย พื้นที่ของเทศบาลนครเชียงใหม่จาก 17.5 ตารางกิโลเมตร เป็น 40 ตารางกิโลเมตร ในปี 2525 ทำให้ จำนวนประชากรเมืองเพิ่มขึ้นจาก 104,190 คน เป็น 150,499 คนในปี 2526 เมืองอื่นๆ ก็ได้มีการ ขยายพื้นที่เช่นกัน เช่น การขยายพื้นที่ของเทศบาลเมืองเชียงรายในปี 2538 และการขยายเขต เทศบาลนครราชสีมา เป็น 37.4 ตารางกิโลเมตร เป็นต้น

2. การสร้างเมืองหรือชุมชนเมือง

การสร้างเมืองใหม่ย่อมทำให้มีจำนวนชุมชนเมืองเพิ่มมากขึ้น และทำให้มีผู้คนอพยพ เข้าไปตั้งถิ่นฐานหรืออาศัยอยู่ในเมืองนั้น ดังนั้นจำนวนประชากรเมืองจึงมากขึ้น

3. การยกหรือเลื่อนฐานะบางชุมชนให้เป็นเมือง

การยกฐานะของชุมชนก็ทำให้ระดับของความเป็นเมืองสูงขึ้นเช่นกัน เช่น การยกฐานะของสุขาภิบาลให้เป็นเทศบาลตำบลหรือเทศบาลเมือง หรือการยกฐานะของบางอำเภอให้เป็นจังหวัด ทำให้มีเทศบาลเมืองเพิ่มขึ้น (ซึ่งแต่เดิมอาจมีฐานะเป็นเพียงแค่สุขาภิบาลเท่านั้น) เป็นต้น ทำให้มีจำนวนชุมชนเมืองและประชากรเมืองเพิ่มขึ้น

4. การเพิ่มขึ้นของประชากรโดยธรรมชาติในอัตราที่สูงของประชากรในเขตชุมชนเมือง

ในบางชุมชนเมืองอัตราเกิดของประชากรสูงในขณะที่อัตราการตายต่ำ เนื่องมาจากการแพทย์และอนามัยที่ดีขึ้น ทำให้อัตราการเพิ่มของประชากรสูง และจำนวนประชากรเมืองเพิ่มมากขึ้น

5. การอพยพย้ายถิ่นของประชากรจากชนบทเข้าไปอาศัยอยู่ในเมือง

นอกเหนือจากการเพิ่มขึ้นของประชากรโดยธรรมชาติในเขตเมืองแล้ว การเคลื่อนย้ายของประชากรจากชนบทเข้าสู่เมืองก็มีส่วนทำให้ค่าความเป็นเมืองสูงขึ้น เหตุที่ประชากรจากชนบทเข้าไปอาศัยอยู่ในเมืองก็เพราะในชนบทมีการว่างงานในภาคเกษตรกรรม กิจกรรมการเกษตรสมัยใหม่มีการใช้เครื่องจักรช่วย ดังนั้นแรงงานในชนบทจึงเหลือเฟือ ในชนบทมีโอกาสดำรงงานน้อยและค่าแรงต่ำ ในขณะที่ในเมืองโอกาสการจ้างงานมีมากกว่าและค่าแรงสูงกว่า เช่น มีการขยายกิจการอุตสาหกรรม และการก่อสร้างอาคารต่างๆ ตลอดจนมีการขยายตัวทางด้านการค้าและบริการทำให้ต้องการแรงงานมาก นอกจากนั้นในเมืองยังมีโครงสร้างบริการพื้นฐานที่ดีและพอเพียง ความก้าวหน้าทางด้านการแพทย์ สาธารณสุข การศึกษา วัฒนธรรม และสิ่งบันเทิงต่างๆ ทำให้คนต้องการอาศัยอยู่ในเขตเมือง

การวัดค่าความเป็นเมืองอีกวิธีหนึ่ง คือการพิจารณาเปรียบเทียบขอบเขตพื้นที่ทางกายภาพของชุมชนเมืองนั้น และขอบเขตของชุมชนเมืองที่กำหนดตามกฎหมาย ถ้าหากว่าพื้นที่ของเมืองตามกฎหมายเล็กกว่าพื้นที่ทางกายภาพของเมือง แสดงว่าเมืองนั้นมีค่าความเป็นเมืองสูงมาก และเรียกเมืองประเภทนี้ว่า เมืองที่มีขอบเขตความเป็นเมืองน้อยกว่าความเป็นจริง (underbound city) ถ้าหากว่าพื้นที่ของเมืองตามกฎหมายใหญ่กว่าพื้นที่ทางกายภาพของเมือง แสดงว่าเมืองนั้นมี

ค่าความเป็นเมืองต่ำ และเรียกเมืองประเภทนี้ว่า เมืองที่มีขอบเขตความเป็นเมืองเกินความเป็นจริง (overbound city) และถ้าหากว่าพื้นที่ของเมืองตามกฎหมายมีขนาดเท่ากับพื้นที่ทางกายภาพของเมือง แสดงว่าเมืองนั้นมีค่าความเป็นเมืองสูงพอสมควร และเรียกเมืองประเภทนี้ว่า เมืองที่มีขอบเขตความเป็นเมืองที่ตรงกับความเป็นจริง (true bound city)

ในส่วนของแนวความคิดของ ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง (2545) ที่ศึกษาถึงความเป็นเมืองในยุโรป ได้ประมวลแนวคิดและรากฐานเมืองในยุโรป ซึ่งสะท้อนให้เห็นประเด็นหลักๆ อยู่ 2-3 ประเด็น คือ

1. เมืองในสังคมตะวันตกจำนวนมากมีรากฐานก่อตั้งมาจากกลุ่มพ่อค้า ซึ่งภายหลังพัฒนามาเป็นชนชั้นกลาง มีการบริหารจัดการกันเองมาในอดีต แม้เมืองจะถูกบริหารจัดการโดยกลุ่มนักการเมืองไปบ้างในระยะหลัง แต่ประชาชนก็เรียกร้องจนกระทั่งต้องมีกระบวนการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในการดำเนินทิศทางการพัฒนาเมืองมากขึ้น
2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับเมืองมีความเป็นพลวัต ปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาและกระแสสังคม ซึ่งถูกครอบงำโดยบริบททางเศรษฐกิจ-สังคม-การเมือง เมืองในอุดมคติ (Utopia) ถูกเขียนขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 16 แต่ยังไม่ปรากฏว่ามีเมืองใดใกล้เคียงความเป็นเมือง Utopia ที่ประชาชนมีสิทธิเสรีภาพ และอำนาจในการกำหนดทิศทางของตนเองอย่างเต็มที่ เมืองที่เต็มไปด้วยปัญหาในปัจจุบันอยู่ภายใต้อิทธิพลการตัดสินใจของกลไกทางการตลาดที่ไม่ได้มองผลประโยชน์ของสังคม (Social benefit) อย่างที่ควรจะเป็น
3. ที่ผ่านมามีการพัฒนาโดยนักคิดในเชิงกายภาพ โดยเฉพาะเมื่อ Flank Lloyd Wright เน้นให้เมืองควรมีถนนหนทางที่สะดวกสบาย จึงเป็นแบบแผนที่ทำให้เมืองต่างๆ พังพาพาหนะส่วนตัว ซึ่งย่อมสะดวกกว่าการเดินทางด้วยการใช้ระบบขนส่งสาธารณะ วิธีคิดดังกล่าวนำไปสู่การใช้พลังงานอย่างสิ้นเปลือง และการตัดขาดสังคมมนุษย์กับเพื่อนบ้านของตน การทำลายสภาพความเป็นเมืองเก่าแก่และวิถีชีวิตดั้งเดิม และการทำให้ช่องว่างระหว่างคนจนและคนรวยในสังคมเมืองเด่นชัดขึ้น

การขยายตัวของเมืองเกิดเนื่องจากการพัฒนาของอุตสาหกรรม ซึ่งเป็นแนวโน้มที่เริ่มจากในยุโรปและอเมริกาเหนือ แต่ปัจจุบันกำลังขยายตัวไปทั่วโลก โตเกียว โยโกฮามา ฮองกง โซล

เม็กซิโกซิตี เซาเปาโล และเมืองใหญ่อื่น อีกจำนวนมากล้วนแต่มีการขยายตัวของเมือง พร้อมๆ กับ การขยายตัวของอุตสาหกรรมในลักษณะเดียวกัน ในประเทศกำลังพัฒนา การขยายตัวของ อุตสาหกรรมได้เพิ่มโอกาสในการจ้างงานและโอกาสทางการค้าสำหรับประชาชนในชนบทที่กำลัง ประสบกับปัญหาความตกต่ำของมาตรฐานการครองชีพ อันเนื่องมาจากการขาดแคลนที่ดิน สิ่งแวดล้อมในชนบทที่เสื่อมโทรม และการเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม แต่ต่อมาการ ขยายตัวของเมืองได้ดำเนินไปโดยเอื้ออำนวยโอกาสให้แก่ผู้ที่อพยพน้อยลงไปทุกที

จะเห็นได้ว่า กระบวนการกลายเป็นเมือง (Urbanization) หมายถึง การขยายขนาด และ การเปลี่ยนแปลงในหลายๆด้าน ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม ประชากร และพื้นที่ ซึ่งทำให้การ ดำรงชีวิตของประชากรมีการเปลี่ยนแปลงไป จากสังคมที่เรียบง่ายไปสู่สังคมที่มีระเบียบแบบแผน มีการแบ่งหน้าที่กันทำ ทำให้วิถีชีวิตเกิดการเปลี่ยนแปลงจากการประกอบอาชีพแบบเกษตรกรรม เปลี่ยนเป็นแบบอุตสาหกรรม รวมถึงมีการใช้เทคโนโลยี และนวัตกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน ซึ่ง จากกระบวนการของการกลายเป็นเมืองนั้น อาจนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นแก่คนในพื้นที่ มากมาย ทั้งปัญหาทางด้านสังคม วัฒนธรรม และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

2.2 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับประชาสังคม

จากการศึกษา เกี่ยวกับแนวคิด และทฤษฎีประชาสังคม ได้มีผู้นิยามความหมายของ ประชาสังคมไว้อย่างมากมาย ซึ่งประชาสังคมมีรูปแบบที่หลากหลายดังที่ได้ศึกษาต่อไปนี้

แนวคิดเรื่องประชาสังคมได้ก่อตัวขึ้นเป็นกระบวนการที่สนใจในสังคมไทยในช่วงไม่กี่ปี หนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา (ชูชัย ศุภวงศ์, 2540) ด้วยเหตุผลดังต่อไปนี้

1. สังคมหรือชุมชนกำลังเผชิญกับวิกฤตการณ์หรือปัญหาที่สลับซับซ้อนที่ยากต่อการ แก้ไขโดยภาคใดภาคหนึ่ง
2. การขยายตัวของชนชั้นกลางอย่างไม่หยุดยั้ง
3. การเกิดขึ้นขององค์กรพัฒนาเอกชนเพื่อสาธารณะประโยชน์และองค์กรชุมชน ท้องถิ่นจำนวนมากในสองทศวรรษที่ผ่านมา
4. การมีพัฒนาการของกระบวนการประชาธิปไตยที่ผ่านมา และที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน
5. ความไร้ประสิทธิภาพและความไม่โปร่งใสของรัฐ

6. สังคมไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมของมูลข่าวสาร เป็นสังคมเปิด ทำให้ผู้คนในสังคมไทย มีเสรีภาพทางความคิด มีอิสระในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร มีความสัมพันธ์ในเชิงแนวราบเพิ่มมากขึ้น ซึ่งต่างจากรัฐเผด็จการทั้งหลายที่มีความสัมพันธ์กับผู้คนในสังคมเป็นแนวดิ่ง ที่ปิดหูปิดตาประชาชน

ธีรยุทธ บุญมี (2547) กล่าวว่า ภาพกว้างๆ คร่าวๆ ของประชาสังคม ที่มักถือเป็นจุดเริ่มต้นในการพูดถึงบทบาทความสำคัญของแนวคิดนี้ต่อการเมืองไทย คือ

ก. ความเข้าใจเบื้องต้นต่อความคิดประชาสังคม คือการคานอำนาจระหว่างรัฐกับสังคม รัฐกับกิจกรรมการรวมกลุ่ม และการแสดงความคิดเห็นของสังคม ประชาสังคมก็คือสังคมที่สมาชิกกระตือรือร้น เอาการเอางาน ถกเถียงร่วมกันในประเด็นร่วมกันของสังคมในสิ่งที่เป็ผลประโยชน์โดยรวมของภาคสาธารณะหรือของส่วนรวม

ข. หน่วยและองค์รวมทางสังคมการเมือง การพูดถึงประชาสังคมหรือภาคสาธารณะ หมายถึงต้องมีหน่วยหรือองค์รวมทางสังคมอยู่หน่วยหนึ่งซึ่งมีลักษณะมั่นคง ถาวรดำรงเป็นพื้นฐานอยู่ก่อนซึ่งอาจเป็นประชาคมโลก ประเทศ จังหวัด หมู่บ้าน ชุมชนก็ได้ จึงอาจมีประชาสังคมระดับโลก (global civil society) ระดับประเทศ หรือระดับท้องถิ่นก็ได้

ค. พื้นที่เปิดแห่งการช่วงชิง (open and contested space) ในหน่วยสังคมการเมืองนี้จะมีพื้นที่เปิด เวที โอกาส ร่วมกันอยู่หนึ่ง หรือมากกว่าหนึ่งประเภท ซึ่งจะเป็นที่ที่ฝ่ายต่างๆ ในหน่วยหรือองค์รวมได้พบปะสนทนาหรือสื่อสารกัน ทั้งนี้เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ความต้องการอื่นๆ ของฝ่ายนั้นๆ หรือบรรลุประนีประนอมเพื่อ “ผลประโยชน์” โดยรวมของหน่วยหรือองค์รวมนั้น ไม่ว่าจะเป็นในระดับชุมชน จังหวัด ประเทศ หรือประชาคมโลก พื้นที่แห่งการช่วงชิงนี้ช่วงชิงอะไร? การช่วงชิงบนพื้นที่ปริณิชนิตสาธารณะของประชาสังคมนี้ ถึงที่สุดแล้วก็คือการช่วงชิงอำนาจ ผลประโยชน์ ทรัพยากร และความเชื่อของส่วนรวมหรือของกลุ่มคน (ซึ่งส่วนใหญ่ไม่ได้บรรลุได้ทั้งหมด) หรือผลประโยชน์จากการประนีประนอมรวมขอมส่วนรวมแทน พื้นที่เปิดแห่งการช่วงชิงนี้โดยคร่าวๆ ก็คือสิ่งที่เรียกว่า “ภาคสาธารณะ” หรือ “ประชาสังคม”

ง. เราไม่ควรมอง “ประชาสังคม” เป็นเพียงองค์กร สถาบัน แต่ควรมอง หรือต้องมองประชาสังคมเป็นการปฏิบัติกิจกรรม เป็นประเด็นสาธารณะ เป็นปฏิสัมพันธ์ซึ่งสัมพันธ์ซึ่งกันและกันเข้าไปในฝ่ายต่างๆ ของ “ประชาสังคม” ที่มีอยู่เกือบทุกๆ ที่ ทุกๆ นาที่ แม้แต่ในการประชุมสหประชาชาติ ซึ่งเป็นประชาคมรัฐในโลก ก็มีประเด็นที่เป็นประโยชน์กับส่วนรวมสาธารณะของประชาชนทั่วไปได้ เช่น การพูดถึง “ประชาธิปไตย” “สิทธิเสรีภาพ” “สิทธิมนุษยชน” ในประเทศสมาชิก มีการประชุมจำกัดอาวุธชีวภาพ นิวเคลียร์ ฯลฯ นอกจากยังมีองค์กรเฉพาะด้าน เช่น WHO

ดูแลเรื่องสุขภาพ UNICEF ดูแลเรื่องเด็ก การประชุมขององค์กรพัฒนาเอกชน NGO และINGO (International Non Government Organization) การประชุมเพื่อปกป้องสิ่งแวดล้อมโลก สิทธิมนุษยชนโลก เป็นต้น

ในระดับรัฐสภาของแต่ละประเทศซึ่งเป็นเรื่องของรัฐ ก็มีการประชุมพิจารณาปัญหาที่เป็นประโยชน์ของสังคม ภูมิภาค เอกชน ภาคสังคม ปังเจกบุคคลอยู่มาก พิจารณาอย่างกว้างเราอาจจัดการประชุมดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของ “ประชาสังคม” หรือ “ภาคสาธารณะ” ได้ แต่เป็นภาคสาธารณะหรือประชาสังคมที่แทรกหรือทับซ้อนกับภาครัฐ เช่นเดียวกันในระดับหมู่บ้าน อาจมีการประชุมกรรมการเหมืองฝาย มีการเรียกร้องให้ผู้ใหญ่ของหมู่บ้านดูแลเรื่องพื้นที่ทำกินสาธารณะ การตกลงสื่อสารกัน อาจเป็นในรูปแบบไปเยี่ยมเยียน บอกเล่าปากต่อปาก ในการจัดงานบุญว่าใครจะช่วยทำบุญได้เท่าไร อย่างไร ก็ถือเป็น “ประชาสังคม” ในรูปแบบหนึ่งได้เช่นกัน ซึ่งจากตัวอย่างนี้จะสะท้อนว่า เราสามารถมอง “ประชาสังคม” มีมานานแล้วตั้งแต่ยุคเกษตรกรรมหรือยุคหมู่บ้านก็ได้

ในการมองเช่นนี้จะทำให้เรามองเห็นว่าสิ่งที่พื้นฐานไม่ใช่กลุ่มองค์กร แต่เป็นปฏิบัติการทางสังคม (social action) ซึ่งมีกลุ่มองค์กรสถาบันเป็นเพียงการตกผลึกหรือการเป็นสถาบัน (Institutionalization) ของปฏิบัติการทางสังคมต่างๆ เหล่านั้น

จ. องค์ประกอบที่เข้าร่วมช่วงชิงในเวทีประชาสังคม เวทีประชาสังคมเป็นพื้นที่กลางแห่งการช่วงชิง คำถามต่อมาคือมีองค์ประกอบใดที่กระโดดเข้ามาร่วมในการช่วงชิงนี้บ้าง คำตอบต่อปัญหานี้ขึ้นอยู่กับลักษณะของยุคสมัยและปัจจัยประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจ วัฒนธรรมของแต่ละสังคม

นักวิชาการส่วนใหญ่มองว่า ประชาสังคม (civil society) เป็นสิ่งใหม่ที่เพิ่งเกิดขึ้นในช่วงโลกยุคสมัยใหม่ในยุโรป ในราวศตวรรษที่ 18 เป็นต้นมา ซึ่งเป็นยุคที่ชนชั้นกลาง พ่อค้า นักธุรกิจ นายธนาคาร ปัญญาชน ศิลปินได้เริ่มสร้างพื้นที่เปิด รวมตัวเป็นกลุ่ม ชมรม สมาคมอย่างถึกถัก ดังนั้นหากจำกัดการมองประชาสังคมเฉพาะเป็นปรากฏการณ์ของโลกสมัยใหม่ ตัวละครที่เข้ามาช่วงชิงอำนาจ ทรัพยากร ผลประโยชน์ ความเชื่อ วัฒนธรรมบนพื้นที่เปิดนี้จะมีอยู่ 4 ตัวหลักคือ (1) รัฐ – ชาตินิยมใหม่ (nation-state) หรือภาคการเมือง (2) ภาคสังคม ได้แก่ กลุ่มองค์กร เครือข่ายของชนชั้นกลางและชนชั้นอื่นๆ ที่รวมตัวกระตุ้นความคิดใหม่ๆ สร้างจิตสาธารณะ และความคิดเห็นสาธารณะ รวมถึงเป็นผู้ตัดสินมาตรฐาน วัฒนธรรม คุณค่าศีลปะ ความงาม รสนิยมของสังคม โดยแย่งชิงหน้าที่นี้มาจากกษัตริย์ ขุนนาง และพระในยุคนั้น (3) ภาคธุรกิจหรือ

ตลาด (marketing) ทำหน้าที่ในการผลิตสินค้าบริการตอบสนองต่อผู้บริโภค ตลาด (4) ภาคบุคคล ครอบครัว

นอกจากนี้ในมุมมองของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (อ้างใน http://www.vijai.org/articles_data/show_topic.asp?Topicid=108) ได้ให้ความหมายของ "ประชาสังคม" หรือ "อารยสังคม" ที่ครอบคลุมทุกชนชั้นของสังคม เน้นเรื่องความสมานฉันท์ ความกลมเกลียว ความกลมกลืน ในภาคประชาสังคมมากกว่าการดูที่ความแตกต่างหรือ ความแตกแยกภายใน อย่างไรก็ตามมุมมองของ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ได้ให้ความสนใจเป็นพิเศษกับประเด็นของ "คนชั้นกลาง" "การมีส่วนร่วม" "ความผูกพัน" และ "สำนึกของความเป็นพลเมือง" กล่าวคือ "ประชาสังคม" โดยนัยยะนี้มิได้หมายถึงความเป็นชุมชนของสังคมชนบทเท่านั้นแต่กิน ความรวม ไปถึงคนชั้นกลางภาคเมืองที่ไม่จำเป็นต้องมีความ สัมพันธ์ใกล้ชิดเป็นเครือญาติหรือเป็น แบบคุ้นหน้า (face to face relationship) แต่เป็นความผูกพัน (bond) ของผู้คนที่หลากหลายต่อกันบนฐาน แห่งความร่วมมือ และการแสวงหาการมีส่วนร่วม และด้วยสำนึกที่มีต่อความเป็นพลเมือง หรือ Citizenship นั่นเอง นอกจากนี้ ดร.เอนก เหล่าธรรมทัศน์ ยังได้ตั้งข้อสังเกตที่สำคัญถึงรากฐานของคนไทย และ สังคมไทยว่า คนไทยส่วนมากยังมีระบบวิธีคิดว่าตนเองเป็นไพร่ (client) หรือคิดแบบไพร่ ที่จะต้องมีมูลนายที่ดี โหยหากคนดี จึงมักขาดสำนึกของความเป็นพลเมืองและมองปัญหาในเชิง โครงสร้างไม่ออก

และยังม้งานของ เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (อ้างใน วีระ เลิศสมพร, 2543) เรื่อง “ส่วนรวมที่ไม่ใช่รัฐ : ความหมายของประชาสังคม” ได้เขียนถึงความหมายของประชาสังคมไว้ดังนี้

ประชาสังคม หมายถึง เครือข่าย กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชน ที่มีกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวอยู่ระหว่างรัฐ (state) กับปัจเจก (Individual) โดยจุดเน้นของประชาสังคม ได้แก่

1. ไม่ชอบ และไม่ยอมให้รัฐครอบงำหรือบงการ แม้ว่าจะยอมรับความช่วยเหลือจากรัฐ และมีความร่วมมือกับรัฐได้ แต่ก็สามารถขึ้นากำกับและคัดค้านรัฐได้พอสมควร
2. ไม่ชอบลัทธิปัจเจกชนนิยมแบบสุดขั้ว ซึ่งส่งเสริมให้คนเห็นแก่ตัว ต่างคนต่างอยู่ แกร่งแย่งแข่งขันกันจนไม่เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม แต่สนับสนุนให้ปัจเจกชนรวมกลุ่มรวมหมู่ และมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม โดยไม่ปฏิเสธการแสวงหาหรือปกป้องผลประโยชน์เฉพาะส่วน เฉพาะกลุ่ม

สังคมประกอบด้วย 3 ส่วน ได้แก่ รัฐ ประชาสังคม และปัจเจกชน ซึ่งต้องเป็นอิสระต่อกัน แต่ก็ต้องเชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน ต้องขัดแย้งคัดค้านกันได้ แต่ก็ต้องปรองดองประสานสามัคคีกันไปด้วย

กลุ่มผลประโยชน์ ชนชั้น และขบวนการทางสังคม ล้วนเป็นกลุ่มอย่างหนึ่งที่อยู่ระหว่างรัฐกับปัจเจกชน เมื่อมองในแง่นี้จึงถือได้ว่าองค์กร หรือกลุ่มชนชั้นเหล่านั้น เป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคม แต่การศึกษาเรื่อง กลุ่มผลประโยชน์ ชนชั้น และขบวนการทางสังคม ที่ผ่านๆ มา นั้น มักเน้นด้านความขัดแย้ง เน้นการแข่งขันหรือต่อสู้กันเป็นสำคัญ แต่แนวในการศึกษาเรื่องประชาสังคม จะเน้นที่การประสานสามัคคี และการร่วมมือ หรือการรวมตัวของกลุ่มต่างๆ รวมทั้งกลุ่มผลประโยชน์ ชนชั้น และขบวนการทางสังคม เข้าด้วยกันเป็นประชาสังคม แต่ประชาสังคมที่จะสร้างขึ้นมา ต้องเป็นประชาสังคมที่มุ่งเคลื่อนไหวเพื่อลดอำนาจหน้าที่ และบทบาทของรัฐต่อสังคมลงไป มิใช่ประชาสังคมที่คอยแต่จะแก่งแย่งแข่งขันชิงกันเอาสิทธิประโยชน์จากรัฐแต่ฝ่ายเดียวเท่านั้น

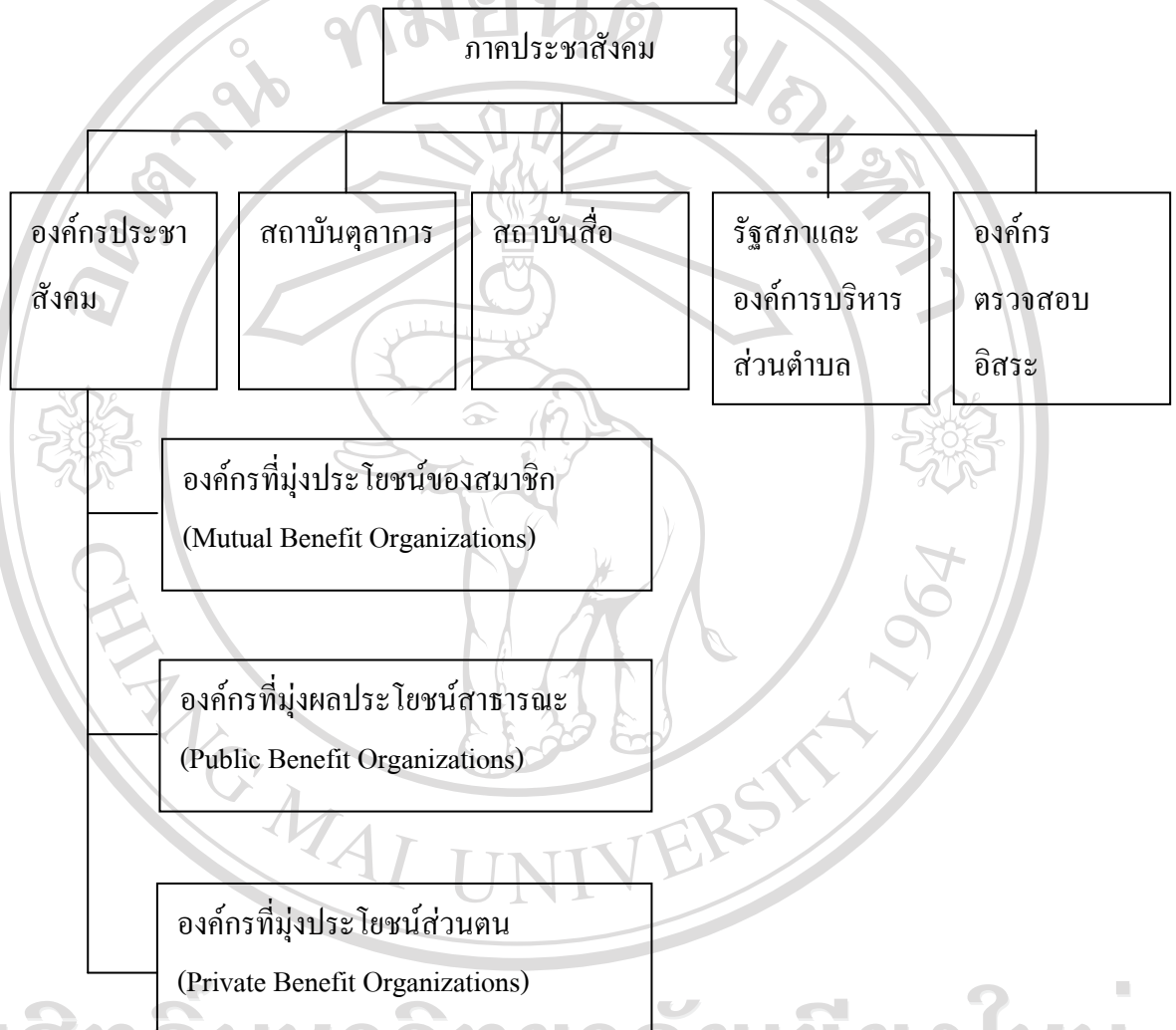
วีระ เลิศสมพร (2543) กล่าวว่า ภาคสังคมแบ่งออกได้เป็น 3 ภาคใหญ่ ภายใต้โครงสร้างของรัฐ (the state) อันประกอบด้วย ภาครัฐหรือราชการ (public sector) ภาคธุรกิจเอกชน (business sector) และภาคประชาสังคม (voluntary sector หรือ third sector) ดังแสดงรายละเอียดในตาราง 2.1

ตาราง 2.1 บทบาทของภาคต่างๆ ในสังคม

ภาคที่	ภาค	แรงจูงใจหลัก	เครื่องมือ	วิธีการ
หนึ่ง	ภาคราชการ (The Prince)	เพื่อการปกครองและ ระเบียบในสังคม	กฎหมาย และ ระบบภาษี	คำสั่งและการบังคับใช้ กฎหมาย
สอง	ภาคธุรกิจเอกชน (The Merchant)	เพื่อสร้างผลกำไร ทางธุรกิจ	กรรมสิทธิ์ส่วน บุคคล	การแข่งขันทางการค้า และแลกเปลี่ยน
สาม	ภาคประชาสังคม (The Citizen) (Civil Society)	เพื่อร่วมรับผิดชอบ ต่อสังคมในฐานะ พลเมือง ตรวจสอบ ภาคราชการ และ ธุรกิจเอกชน พัฒนา คุณภาพชีวิต และ แสวงหาความ ร่วมมือฝ่าย ประชาชน	ความร่วมมือ และรับผิดชอบ ต่อสาธารณะ	อาสาสมัคร และ ปฏิบัติการทางสังคม

ที่มา : อนุชาติ พวงสำลี (2542 อ้างใน วีระ เลิศสมพร, 2543)

แผนผัง 2.1 โครงสร้างของภาคประชาสังคม

ที่มา : อนุชาติ พวงสำลี (2542 อ้างใน วีระ เลิศสมพร, 2543)

ตาราง 2.2 ประเภทองค์กรประชาสังคม

ประเภทองค์กรประชาสังคม	ตัวอย่าง
มุ่งผลประโยชน์ของมวลสมาชิกเป็นหลัก	กลุ่ม องค์กรทางศาสนา องค์กรชุมชน หมู่บ้าน องค์กรทางชาติพันธุ์ พรรคการเมือง สมาคมวิชาชีพ สหภาพแรงงาน หอการค้า สมาคมทางการค้า องค์กรมวลชนต่างๆ องค์กรทางวัฒนธรรมและนันทนาการ สหกรณ์
มุ่งผลประโยชน์สาธารณะเป็นหลัก	มูลนิธิสาธารณกุศล องค์กรสาธารณประโยชน์ สถาบันทางศาสนา กลุ่ม องค์กรประชาชน องค์กรพัฒนา (NGOs, วิทยาลัยสาธารณะ, เครือข่าย บริษัทที่ไม่แสวงกำไร
มุ่งประโยชน์ส่วนตนเป็นหลัก	กลุ่มอาชญากรรม กลุ่ม องค์กรผิดกฎหมาย องค์กรพัฒนาเอกชน (มุ่งผลประโยชน์ส่วนตน) องค์กรเอกชนตั้งโดยรัฐ (เพื่อตอบสนองเป้าหมายรัฐ) องค์กรเอกชนตั้งโดยธุรกิจเอกชน (เพื่อประโยชน์ทาง ธุรกิจ) องค์กรทุน (เพื่อประโยชน์องค์กร)

ที่มา : อนุชาติ พวงสำลี (2542 อ้างใน วีระ เลิศสมพร,2543)

ในยุคปัจจุบันภาคประชาชน ถือเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนประเทศให้เกิดการพัฒนา การรวมตัวของประชาชนในรูปแบบของประชาสังคม ก็เป็นอีกหนึ่งวิธีที่ทำให้เกิดความเข้มแข็งในการดำเนินการ เพื่อต่อรองอำนาจของภาคส่วนอื่นๆ

ทั้งนี้กลไก มาตรการ และวิธีการในการสร้างประชาสังคม (เอนก เหล่าธรรมทัศน์ อ้างใน วีระ เลิศสมพร, 2543) คือ

1. ปลุกฝังประชาสังคมให้เป็นอุดมการณ์ใหม่กับประชาชน
2. สร้างการศึกษา และฝึกอบรมเพื่อสร้างประชาชนให้เป็นพลเมือง โดยการกำหนดหลักสูตรในโรงเรียน และมหาวิทยาลัยให้เข้าใจในความหมายของคำว่าพลเมือง ซึ่งมีจุดเน้นที่ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าการปกครองระบอบประชาธิปไตย มิใช่การปกครองของนักการเมือง และข้าราชการ โดยมีประชาชนเป็นเพียงผู้เฝ้ามอง และวิพากษ์วิจารณ์ หรือเป็นเพียงผู้ร้องขอ หรือเป็นผู้กดดันบีบบังคับเอาผลประโยชน์จากนโยบายและ โครงการของรัฐเท่านั้น หากแต่เป็นการปกครองของเราเอง เพื่อเราเอง และเน้นมากที่สุด คือ เป็นการปกครองโดยพวกเราเองที่ไม่ได้หมายถึงแต่เฉพาะการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งเท่านั้น แต่ยังหมายรวมไปถึงการรวมตัวกันขึ้นมาเป็นกลุ่ม องค์กร สมาคมต่างๆ ของประชาสังคม และเข้าไปทำการแทนรัฐ หรือทำการร่วมกับรัฐ
3. ปฏิรูปหรือพัฒนาเศรษฐกิจให้เติบโตแบบกระจายตัวให้มากขึ้น ให้ชนบทกลายเป็นเมืองขนาดเล็ก ขนาดกลาง และให้เมืองขนาดเล็ก ขนาดกลาง ในต่างจังหวัดเติบโตเป็นเมืองขนาดใหญ่ให้มากขึ้น เพื่อสร้างชนชั้นกลาง และการปกครองที่ทำให้ประชาชนได้รู้สึกว่าการปกครองตนเองมากขึ้น ในขณะเดียวกัน เมืองทั้งหลายต้องมีการปกครองท้องถิ่นที่เข้มแข็ง มีประสิทธิภาพ และเอื้อให้ชนชั้นกลาง ชาวเมือง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารงานมากที่สุด
4. เร่งสนับสนุนให้มีการค้นคว้าวิจัยทางจิตวิทยา วัฒนธรรม และการบริหารองค์กร เพื่อส่งเสริมให้ประชาชนเกิดการรวมกลุ่มและร่วมมือกับผู้อื่นในลักษณะที่กว้างขวางหลากหลาย เพื่อสร้างประโยชน์ให้กับส่วนรวมแบบร่วมลงมือทำงาน และเพื่อสามารถแก้ไขข้อขัดแย้งภายในองค์กรหรือสามารถประสานความขัดแย้งแตกต่างภายในองค์กรได้เป็นอย่างดี อันจะเป็นหนทางนำไปสู่ประชาสังคมที่หลากหลายแตกต่างแต่ไม่แตกแยก
5. ให้มีการแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ และข้อบังคับของรัฐ เพื่อให้ชุมชนและกลุ่มประชาสังคมมีส่วนร่วมในกิจการบ้านเมืองมากขึ้น ให้มีการสร้างแรงจูงใจทางภาษีอากรแก่ภาคธุรกิจและภาคอื่นๆ ในการจัดตั้งกลุ่ม ชุมชน ชมรม สมาคมต่างๆ โดยเฉพาะกลุ่มประเภทที่คำนึงถึงเรื่องส่วนรวมกว้างไกลมากๆ และให้ช่วยกันทำให้รัฐเปลี่ยนไปมีบทบาทในการสนับสนุนประชาสังคม โอนถ่ายอำนาจให้ประชาสังคม ประสานสามัคคีระหว่างกลุ่มต่างๆ ที่หลากหลายในสังคม

แก้ไขความขัดแย้ง และช่วยควบคุมกลุ่มประชาสังคมให้อำนวยประโยชน์แก่ประชาชนและส่วนรวมมากที่สุด

อนุชาติ พวงสำลี (2542 อ้างใน วีระ เลิศสมพร, 2543) ได้เขียนถึงองค์ประกอบเชิงยุทธศาสตร์ในการสร้างประชาสังคมให้มีความเข้มแข็ง ดังรายละเอียดในตาราง 2.3

ตาราง 2.3 องค์ประกอบเชิงยุทธศาสตร์ของประชาสังคม

องค์ประกอบ	รายละเอียด
มีวิสัยทัศน์ร่วมกัน	การมองอนาคตร่วมกัน รับรู้และเข้าใจทิศทางเป้าหมายที่จะไปด้วยกัน อันจะทำให้กระบวนการในการเคลื่อนไหวมีพลัง และลดความขัดแย้งเฉพาะหน้าลง
การมีส่วนร่วมอย่างกว้างขวาง	ประชาสังคมเป็นเรื่องของความหลากหลาย กระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย ย่อมเป็นเงื่อนไขให้เกิดการเรียนรู้ ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ และร่วมลงมือทำอย่างแข็งขัน ด้วยถือว่าเป็นเรื่องที่ตนมีสิทธิมีส่วน
มีองค์ความรู้และสามารถในการแสวงหาความรู้	ประชาสังคมจะต้องสร้างและตั้งสมองค์ความรู้ ที่จะสามารถปรับใช้ และเรียนรู้เพิ่มเติมตลอดเวลา ดังนั้นศักยภาพในการแสวงหาความรู้อย่างต่อเนื่อง จึงเป็นสิ่งจำเป็น
มีการเรียนรู้จากการปฏิบัติหรือทำกิจกรรมร่วมกัน	ประชาสังคมเป็นกระบวนการทางสังคม ที่ไม่มีสูตรสำเร็จ แต่เป็นเรื่องของการเรียนรู้ร่วมกันจากการปฏิบัติอันจะช่วยให้เกิดปัญญาหมู่ในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาต่างๆ และอยู่บนพื้นฐานของประสบการณ์จริง ในอีกด้านหนึ่ง ก็จำเป็นจะต้องคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ ให้เห็นถึงสถานการณ์ แนวโน้มความเปลี่ยนแปลง ไปพร้อมๆ กันด้วย เพื่อให้สามารถปรับตัวได้เท่านั้น และเป็นฝ่ายก้าวหน้ามากกว่าตั้งรับปัญหา
มีความรับผิดชอบต่อสาธารณะ ในฐานะของพลเมือง	ความเป็นประชาสังคมนั้นจะต้องสะท้อนถึงความตื่นตัวของพลเมืองที่จะเข้ามาร่วมกันรับผิดชอบต่อความเป็นอยู่ของส่วนรวม หรือสาธารณะ ที่มีได้หวังเพียงรอคอยหรือเรียกร้องการแก้ปัญหาจากรัฐแต่ฝ่ายเดียวโดยตนเองไม่มีส่วนร่วม

องค์ประกอบ	รายละเอียด
มีการติดต่อสื่อสารอย่างต่อเนื่อง และเชื่อมโยงช่วยเหลือความร่วมมือ	การสื่อสารมีความหมายต่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งมีผลต่อการเติบโตและการขยายตัวของประชาสังคม ทั้งยังเป็นการเชื่อมโยงช่วยเหลือความร่วมมือต่างๆ เข้าด้วยกัน เพื่อหนุนเสริมความเข้มแข็งซึ่งกันและกัน ดังนั้น ช่องทางการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะบทบาทของสถาบันสื่อมวลชน ย่อมมีความหมายยิ่งต่อขบวนการประชาสังคมที่จะนำไปสู่การถ่ายทอดของข้อมูลข่าวสารและการรับรู้อย่างเท่าเทียมกันของคนในสังคม
มีระบบการจัดการ ที่มีประสิทธิภาพ	การสร้างประชาสังคมจะต้องวางอยู่บนรากฐานของการจัดการที่ดี ทั้งในแง่ขององค์กร ระบบ และคนในองค์กร

ที่มา : อนุชาติ พวงสำลี (2542 อ้างใน วีระ เลิศสมพร, 2543)

ในขณะเดียวกันพระไพศาล วิสาโล (2544) ได้กล่าวว่า ความหมายของประชาสังคมที่มักพูดถึงในช่วงไม่กี่ปีมานี้ สามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ ได้แก่

1. สังคมที่ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างสูงในกิจการสาธารณะระดับต่างๆ คือตั้งแต่ระดับท้องถิ่นไปจนถึงระดับประเทศ โดยมีการรวมตัว หรือกระทำผ่านองค์กรนานาชนิดด้วยความสมัครใจอย่างเป็นอิสระจากรัฐ และทุน กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาสังคมคือสังคมที่มี “การเมืองภาคประชาชน” ในระดับเข้มข้น แม้ว่ากิจการสาธารณะที่ประชาชนมีส่วนร่วมนั้นไม่ได้จำกัดเฉพาะเรื่องการเมืองอย่างที่เข้าใจอย่างเดียว หากรวมถึงการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม อบรมเยาวชน เป็นต้น บางท่านสรุปด้วยคำสั้นๆ ว่า “สังคมเข้มแข็ง” หรือ “อารยสังคม”

2. เครือข่ายองค์กรประชาชนที่มีกิจกรรมเชิงสาธารณะ โดยแยกต่างหากจากกิจกรรมที่รัฐเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับสถาบันของรัฐ (เช่น ลูกเสือชาวบ้าน อบต. พรรคการเมือง หรือการไปเลือกตั้ง) และไม่ใช่กิจกรรมในระบบตลาด (เช่น การตั้งบริษัทหรือการซื้อขาย)

กล่าวอีกนัยหนึ่ง ประชาสังคม คือชุมชนหรือประชาคมที่เป็นอิสระหรือแยกต่างหากจากรัฐและทุน แต่บางท่านก็ให้นิยามประชาสังคมโดยเน้นส่วนที่สัมพันธ์กับรัฐเท่านั้น เช่น นิยามว่าหมายถึง “เครือข่าย กลุ่ม ชมรม สมาคม มูลนิธิ สถาบัน และชุมชนที่มีกิจกรรมหรือมีการเคลื่อนไหวอยู่ระหว่างรัฐ (state) กับปัจเจกชน (individuals)”

บางท่านก็นิยามให้กว้างและเป็นนามธรรมยิ่งกว่านั้น โดยใช้คำว่า “ปริมณฑลทางสังคม” ซึ่งครอบคลุมทั้งองค์กร กิจกรรม และบรรทัดฐาน หรือแบบแผนค่านิยม เช่น ให้นิยามว่า ประชาสังคม “เป็นปริมณฑลทางสังคมที่มนุษย์คบหาสมาคมเกี่ยวข้องกันโดยอิสรภาพ และไม่มี การข่มขู่บังคับด้วยกำลังอำนาจ” หรือ “ปริมณฑลแห่งปฏิสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างครัวเรือนกับรัฐ ซึ่งปรากฏเป็นบรรทัดฐานแห่งความร่วมมือของชุมชน องค์กร หรือสมาคมอาสาสมัคร และ เครือข่ายการสื่อสารสาธารณะ

จะเห็นว่า ประชาคมนั้นมีความหมายในหลายๆ แง่มุม ซึ่งอาจสรุปได้ว่า ประชาสังคม หมายถึง กลุ่มของประชาชนที่รวมตัวกัน เพื่อผลักดันให้เกิดการต่อรองกับอำนาจของรัฐ ทั้ง เพื่อจุดประสงค์ทางการเมือง และจุดประสงค์ในการพัฒนากิจกรรมสาธารณะต่างๆ เพื่อเป็นการ กระตุ้นให้เกิดการพัฒนาในชุมชน โดยประชาสังคมจะมีการลงมติดร่วมกันในการตัดสินใจ เกี่ยวกับ เรื่องหนึ่งๆ และจะนำมาซึ่งข้อยุติที่เป็นที่พอใจของประชาชนที่อยู่ในกลุ่มนั้นๆ และอาจพัฒนาเกิด เป็นระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติของกลุ่มหรือองค์กรนั้นก็ว่าได้ นอกจากนี้ยังมีการรวมตัว

2.3 แนวคิด และทฤษฎีเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์

โลกาภิวัตน์ (Globalization) คือ ผลจากการพัฒนาการติดต่อสื่อสาร การคมนาคม ขนส่ง และเทคโนโลยีสารสนเทศ อันแสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตของความสัมพันธ์ทาง เศรษฐกิจ การเมือง เทคโนโลยี และวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงระหว่างปัจเจกบุคคล ชุมชน หน่วยธุรกิจ และรัฐบาล ทั่วทั้งโลก

โลกาภิวัตน์ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 หมายถึง "การ แพร่กระจายไปทั่วโลก; การที่ประชาคมโลกไม่ว่าจะอยู่ ณ จุดใด สามารถรับรู้ สัมพันธ์ หรือรับ ผลกระทบจากสิ่งที่เกิดขึ้นได้อย่างรวดเร็วกว้างขวาง ซึ่งเนื่องมาจากการพัฒนาระบบสารสนเทศ เป็นต้น" โลกาภิวัตน์ เป็นคำศัพท์เฉพาะที่บัญญัติขึ้นเพื่อตอบสนองปรากฏการณ์ของสังคมโลกที่ เหตุการณ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมที่เกิดขึ้นในส่วนหนึ่งของโลก ส่งผล กระทบอันรวดเร็วและสำคัญต่อส่วนอื่นๆ ของโลก

โลกาภิวัตน์ (Globalization) หมายถึงกระบวนการที่ประชากรของโลกถูกล้อมรวม กลายเป็นสังคมเดี่ยว กระบวนการนี้เกิดจากแรงของอิทธิพลร่วมทางเศรษฐกิจ เทคโนโลยีและ สังคม-วัฒนธรรมและการเมือง

เมื่อมองโลกาภิวัตน์เฉพาะทางเศรษฐกิจ การวัดอาจทำได้หลายทางที่แตกต่างกัน โดยดูจากการรวมศูนย์การเคลื่อนไหลทางเศรษฐกิจที่อาจบ่งชี้ความเป็นโลกาภิวัตน์เห็นได้ 4 แนวดังนี้:

- สินค้าและบริการ เช่น ดูการส่งออกและนำเข้าสินค้าที่เป็นสัดส่วนกับรายได้ต่อหัวของประชาชาติ
- แรงงานและคน เช่น อัตราการย้ายถิ่นฐานเข้าและออกโดยชั่งน้ำหนักกับประชากร
- เงินทุน เช่น การไหลเข้าและไหลออกของเงินลงทุนทางตรงที่เป็นสัดส่วนกับรายได้ประชาชาติและรายได้ต่อหัวของประชากร
- เทคโนโลยี เช่น การเคลื่อนไหวของงานวิจัยและพัฒนา สัดส่วนของประชากร (และอัตราการเปลี่ยนแปลงที่ตามมา) ใช้เทคโนโลยีที่เกิดขึ้นใหม่ (เทคโนโลยีขั้นก้าวหน้า เช่น การใช้โทรศัพท์มือถือ อินเทอร์เน็ต บรอดแบนด์ ฯลฯ)

นอกจากนี้ในบทความของ ภัทวดี วีระภาสพงษ์ ได้กล่าวถึง โลกาภิวัตน์ไว้ว่า คำว่า โลกาภิวัตน์ (Globalization) เป็นคำศัพท์ใหม่ที่สร้างความฮือฮาและร้อนแรงทั้งในวงการวิชาการและสื่อสารมวลชนในช่วงทศวรรษ 1990 คำคำนี้ไม่เพียงมีอิทธิพลต่อสังคมศาสตร์หลายแขนงครอบคลุมทั้งด้านการเมือง เศรษฐศาสตร์ วัฒนธรรม และเทคโนโลยีการสื่อสาร แต่ยังมีอิทธิพลต่อโลกทัศน์และความรู้สึกนึกคิดของคนจำนวนมากในยุคสมัยใหม่

โลกาภิวัตน์เป็นคำที่เกิดขึ้นก่อนหน้าทศวรรษ 1990 แล้ว โดยเริ่มต้นจากนักวิจารณ์ด้านวัฒนธรรมชาวแคนาดา มาร์แชลล์ แมคลูฮาน (Marshall McLuhan) ในค.ศ.1964 เขากล่าวถึงคำว่า “หมู่บ้านโลก” (Global Village) หมายถึงโลกยุคใหม่ที่ตั้งอยู่บนฐานของเทคโนโลยี อันนำไปสู่ความเปลี่ยนแปลงที่เร่งเร็วขึ้นในทุกระดับของสังคมมนุษย์

ความหมายของโลกาภิวัตน์ในสื่อมวลชนกระแสหลักของตะวันตก (ซึ่งมีอิทธิพลต่อสื่อมวลชนกระแสหลักในภูมิภาคอื่นๆ ส่วนใหญ่ของโลก) คำคำนี้บ่งบอกถึงปรากฏการณ์ของการครองความเป็นใหญ่ของลัทธิเศรษฐกิจตลาดเสรี การครองความเป็นใหญ่ของระบอบประชาธิปไตยตะวันตก วิธีชีวิตทางวัฒนธรรมแบบอเมริกัน (“Americanization”) การแพร่ขยายของเทคโนโลยีข่าวสารสมัยใหม่ (“Internet Revolution”) การปฏิวัติการขนส่งด้วยตู้คอนเทนเนอร์ ตลอดจนถึงทัศนคติว่า มนุษยชาติกำลังยืนอยู่ตรงหน้าประตูที่ก้าวไปสู่การรวมโลกเป็นชุมชนหนึ่งเดียวที่ไม่มี ความขัดแย้งทางสังคมใหญ่ๆ หลงเหลืออยู่อีก (แต่แนวคิดเช่นนี้กลายเป็นอากาศธาตุไปกับการเกิดวินาศกรรม 9/11 และความเชื่อใหม่เกี่ยวกับ “สงครามระหว่างอารยธรรม”)

นอกจากนี้ ภัทวดี วีระภาสพงษ์ ยังกล่าวอีกว่า สิ่งที่ถูกปฏิเสธไม่ได้คือ คำว่า “โลกาภิวัตน์” เป็นคำที่มาพร้อมกับการขยายตัวของระบบทุนนิยม การล่มสลายของค่ายคอมมิวนิสต์ ความ

เชื่อว่าระบบทุนนิยมมีชัยชนะเบ็ดเสร็จ “เราไม่มีทางเลือกอื่น” ประวัติศาสตร์ “สิ้นสุดแล้ว” นักคิดของฝ่ายซ้ายตะวันตกจึงมักวิจารณ์ว่า โลกาภิวัตน์ที่เกิดขึ้นเป็นแค่ “โลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจ” (Economic Globalization) หรือ “โลกาภิวัตน์ของบริษัท” (Corporate Globalization) ซึ่งภาคธุรกิจและบริษัทข้ามชาติคือ ผู้กุมอำนาจที่แท้จริงในโลก การต่อต้านโลกาภิวัตน์ทางเศรษฐกิจหรือโลกาภิวัตน์ของบริษัทนี้เอง ทำให้สื่่อมวลชนกระแสหลักในตะวันตกขนานนามขบวนการสังคมใหม่ว่า “ขบวนการต่อต้านโลกาภิวัตน์” (Anti-globalization Movement) ในขณะที่ขบวนการสังคมใหม่ไม่เห็นด้วยกับการขนานนามเช่นนี้และมักนิยามตัวเองเป็น “ขบวนการความยุติธรรมโลก” (Global Justice Movement) ยืนยันว่าขบวนการต่างหากที่สนับสนุนโลกาภิวัตน์ที่แท้จริงหรือโลกาภิวัตน์ของประชาชน ดังที่มักเรียกขานกันว่า “โลกาภิวัตน์รากหญ้า” (Grassroots Globalization)

ลักษณะสำคัญของโลกาภิวัตน์ การพยายามนิยามความหมายและลักษณะของ “โลกาภิวัตน์” มีมากมายอย่างยิ่ง แต่โดยหลักใหญ่ใจความแล้วโลกาภิวัตน์มีลักษณะดังนี้คือ

ประการแรก โลกาภิวัตน์ มีลักษณะของ “การลดความสำคัญของอาณาเขตประเทศ” (Deterritorialization)

ประการที่ 2 โลกาภิวัตน์ คือ “การเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน” (Interconnectedness) ของสังคมโดยข้ามพรมแดนทางภูมิศาสตร์และการเมือง

ประการที่ 3 โลกาภิวัตน์มีนัยยะที่บ่งบอกถึง “ความเร็ว” (Velocity) ของกิจกรรมทางสังคมของมนุษย์

ประการที่ 4 แม้จะมีข้อถกเถียงอยู่มากว่าโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นจริงๆ เมื่อไร แต่ส่วนใหญ่เชื่อว่าโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่มีระยะเวลายาวนาน

ประการที่ 5 โลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นพร้อมกันในหลายๆ ด้าน (เศรษฐกิจ การเมือง และวัฒนธรรม)

นอกจากนี้ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีสารสนเทศและสื่อสาร ทำให้กระบวนการเร่งตัวของโลกาภิวัตน์เกิดขึ้นชัดเจน โลกาภิวัตน์จึงไม่เพียงเป็นเพียงความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจในระดับโลก ซึ่งหมายถึง แนวคิดในเรื่องกาลและเทศะ (Time-Space) โดยทำให้เหตุการณ์ใดก็ตามที่เกิดขึ้นในโลกใบนี้สามารถส่งผลกระทบต่อส่วนอื่นของโลกโดยรวดเร็วไม่เคยเป็นมาก่อน ผศ.ดร.เอก ตั้งทรัพย์วัฒนา คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยได้ทำวิจัยที่น่าสนใจเรื่อง "โลกาภิวัตน์ บริษัทข้ามชาติ บรรษัทภิบาล และความรับผิดชอบต่อสังคมของบริษัท" โดยพยายามจะบอกว่า โลกาภิวัตน์ได้เปลี่ยนรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม การเมือง เศรษฐกิจและวัฒนธรรมของคนในโลก ทั้งในด้านการรับรู้และในด้านการกระทำที่มีต่อกันให้มีความใกล้ชิดกันมากขึ้นอย่างไม่เคยมีมาก่อน

ขณะเดียวกันโลกาภิวัตน์ได้ส่งเสริมให้บทบาทของบรรษัทข้ามชาติเกิดขึ้นในสังคมโลก จนสามารถกล่าวได้ว่าบทบาทในด้านจัดการทางเศรษฐกิจของบรรษัทข้ามชาติได้เข้ามาแทนที่บทบาทของรัฐ (อนุสรณ์ ธรรมใจ, 2548 อ้างใน <http://www.biothai.net/news/view.php?id=2056>)

ดังนั้นจึงจะเห็นได้ว่า โลกาภิวัตน์นั้นได้นำมาซึ่งปรากฏการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นร่วมกันทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมไปถึงการรับ และถ่ายทอดวัฒนธรรมระหว่างกันของประเทศต่างๆ ทั่วโลก และยังนำไปสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศที่กำลังพัฒนา โดยมีประเทศที่เป็นผู้นำทางด้านเศรษฐกิจเข้ามามีส่วนในการเติบโตที่เกิดขึ้น ในรูปแบบของบรรษัทข้ามชาติ และโลกาภิวัตน์ยังเป็นสิ่งที่ทำให้โลกก้าวไปสู่ความเป็นชุมชนหนึ่งเดียวของโลก

จากแนวคิดและทฤษฎีที่กล่าวมาข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าการเกิดขึ้นของเมืองอย่างรวดเร็วมาจากการเกิดขึ้นของยุคโลกาภิวัตน์ การเข้ามาของเทคโนโลยีต่างๆ ที่ย่อโลกไว้ และนำมาซึ่งการรับวัฒนธรรมของต่างชาติ ยิ่งในประเทศที่กำลังพัฒนาดังเช่นประเทศไทยนั้น ทำให้เกิดการยินยอมพร้อมใจที่จะรับเอาความเป็นโลกาภิวัตน์ และเทคโนโลยีต่างเข้ามาใช้เป็นกลไกในการพัฒนาประเทศให้เกิดความรุ่งเรือง ซึ่งเหตุผลนี้ทำให้การกลายเป็นเมืองเกิดขึ้นในหลายๆ พื้นที่ในประเทศไทย ซึ่งเมืองเชียงใหม่ก็เป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เกิดการเปลี่ยนแปลงของเมืองไปอย่างมากมาในช่วงทศวรรษที่ผ่านมาอย่างรวดเร็ว ทำให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ต้องมีการปรับตัวในการดำเนินชีวิตอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้การเกิดขึ้นของความเป็นเมืองในเชียงใหม่ยังนำมาซึ่งปัญหาต่างๆ มากมาย ทั้งปัญหาการติด มลพิษ ปัญหาสิ่งปลูกสร้างที่คับบังทัศนียภาพที่งดงามของพื้นที่ เป็นต้น ทำให้ประชาชนเกิดการตื่นตัวในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นของตน โดยมักมีการเคลื่อนไหวผ่านรูปแบบของกลุ่ม องค์กรอิสระ หรืออาจเรียกได้ว่า เป็นการเคลื่อนไหวในรูปแบบของประชาสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาจากภาคประชาชนอย่างแท้จริง ให้เกิดขึ้น อย่างไรก็ตาม ในบริบทของการมีส่วนร่วมของประชาสังคมในเชียงใหม่ในเรื่องของปัญหาที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่ ยังเป็นเรื่องที่น่าสนใจศึกษา เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบของการมีส่วนร่วมว่าเป็นไปในลักษณะใด และนำมาซึ่งประโยชน์ในด้านใดบ้าง

ในส่วนของความเป็นเมืองที่เกิดขึ้นในเมืองเชียงใหม่ นั้น เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ในช่วงระยะเวลาไม่กี่ปี ซึ่งปฏิเสธไม่ได้เลยว่า การเกิดขึ้นของยุคโลกาภิวัตน์ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดการเติบโตของเมืองเชียงใหม่ การรับเอาวัฒนธรรม รูปแบบการดำเนินชีวิตในแบบตะวันตก การติดต่อสื่อสารที่รวดเร็ว การรับข้อมูลข่าวสารได้ด้วยเทคโนโลยีต่างๆ ซึ่งทำให้ทราบถึงความเป็นไป

ของประเทศที่อยู่อีกซีกโลกหนึ่งได้เพียงเสี้ยววินาที ทำให้การพัฒนาทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และ วัฒนธรรม เป็นไปอย่างรวดเร็ว และง่ายดาย ทำให้เกิดความเป็นเมืองขึ้นอย่างรวดเร็ว

อาจกล่าวได้ว่า ความเป็นเมืองที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วในหลายๆ พื้นที่ของโลกนั้น เกิดจากการที่โลกได้มีการเปลี่ยนแปลงไป และเกิดความเจริญในทุกๆ ด้านอย่างรวดเร็ว ซึ่งจะเห็นว่า เกิดจากการที่โลกในยุคปัจจุบันอยู่ในยุค “โลกาภิวัตน์” ซึ่งส่งผลกระทบให้เกิดความเป็นเมืองขึ้น อย่างมากมาย โดยการเกิดของโลกาภิวัตน์นั้นก็คล้ายกับ วิเคราะห์ (2550 : 41) กล่าวว่า นับตั้งแต่ แนวคิดเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์แพร่หลายในช่วงทศวรรษ 1990 มีการถกเถียงโต้แย้งกันมากเกี่ยวกับคำ คำนี้ และสิ่งที่เป็นลักษณะพิเศษก็คือ การถกเถียงเกี่ยวกับโลกาภิวัตน์มักเป็นการวิวาทะทางวิชาการ ที่เจือปนไปกับความขัดแย้งของแนวคิดและจุดยืนทางการเมือง เราอาจแบ่งหัวข้อการวิวาทะหลักๆ เป็นหัวข้อใหญ่ๆ ได้ดังนี้ คือ

1. ความหมาย : กระบวนการที่เกิดขึ้นเอง หรือ การวางแผนโดยเจตนา

ทัศนะต่างๆ ไปมักมองว่าโลกาภิวัตน์เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นเองอย่างไม่มีทาง หลีกเลี่ยง โดยมีนักคิดชื่อดังที่ต่อกำหนดแนวคิดแบบนี้ เช่น โรมัส ฟรีดแมน เป็นต้น ในทางตรงกัน ข้าม นักวิชาการและนักกิจกรรมสังคมบางกลุ่มมองว่า โลกาภิวัตน์เป็นแผนการเปิดเสรีทาง เศรษฐกิจที่เกิดขึ้นด้วยความตั้งใจ เป็นการวางแผนที่ตั้งอยู่บนอุดมการณ์แบบเสรีนิยมใหม่ เพื่อทำ ให้รัฐและปัจเจกบุคคลตกอยู่ภายใต้อำนาจของตลาดเสรี

2. การตีความ : ยุคใหม่ หรือ ไม่มีอะไรใหม่

นักคิดฝ่ายหนึ่งมองว่า โลกาภิวัตน์คือความแปลกใหม่ที่กำลังเกิดขึ้นบนโลก เพราะ มันทำให้โลกกลายเป็น “สถานที่เดียวกัน” อย่างไม่เคยเกิดมาก่อน มนุษย์กำลังก้าวเข้าสู่ “ยุคโลกา นิยม” (“Global Age”) ซึ่งจะนำไปสู่การสิ้นสุดของชาติ และการเกิดขึ้นของระเบียบโลกยุคใหม่ ส่วนฝ่ายที่คิดตรงกันข้าม แบ่งออกเป็นหลายกลุ่ม กลุ่มหนึ่งเห็นว่า ไม่มีอะไรใหม่ภายใต้ดวงอาทิตย์ โลกาภิวัตน์เป็นแค่การขยายลัทธิจักรวรรดินิยมออกไปตามตรรกะของระบบทุนนิยม มันเป็นแค่ชัยชนะของทุนเหนือระบอบประชาธิปไตยและรัฐชาติเท่านั้นเอง กลุ่มที่สองเห็นว่า รัฐบาลยังคงมี ความเข้มแข็งและระเบียบโลกใหม่ยังไม่เกิดขึ้นง่ายๆ กลุ่มสุดท้ายเห็นว่า โลกไม่ได้รวมเป็นหนึ่ง เดียว แต่แตกแยกเป็นค่ายอารยธรรมที่ขัดแย้งกัน นักคิดที่โด่งดังในกลุ่มสุดท้ายนี้มีอาทิ Samuel Huntington เป็นต้น

3. การประเมิน : ดี หรือ ไม่ดี

ในสายตาของฝ่ายที่มองโลกาภิวัตน์ในทางที่ดี สิ่งที่ควรเฉลิมฉลองในยุคหมู่บ้าน โลก ก็คือเสรีภาพ เสรีภาพในการสื่อสาร เสรีภาพทางการค้า เสรีภาพทางความคิด แต่เมื่อถึงปลาย

ศตวรรษที่ 20 อาการเฉลิมฉลองเริ่มซาลง มีเสียงพูดมากขึ้นที่แสดงความวิตกกังวลเกี่ยวกับผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงที่เร็วเกินไปสำหรับประชากรโลกหลายๆ กลุ่มปัญหาอำนาจอธิปไตยของชาติ ความไม่เท่าเทียมกัน ความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ ปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม และอิทธิพลที่มากเกินไปของสหรัฐอเมริกา

4. การอธิบาย : แย่ร้าย หรือ แย่ดี

หลายคนเห็นว่า พลวัตของโลกาภิวัตน์เป็นแค่การแสวงหาผลประโยชน์ทางวัตถุของมหาอำนาจและบริษัทข้ามชาติ ซึ่งใช้เทคโนโลยีใหม่มาปั่นแต่งโลกตามกฎเกณฑ์ที่ตัวเองตั้งขึ้นมา ส่วนอีกฟากหนึ่งมองว่า โลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดสำนึกถึงการอยู่ร่วมกันบนโลกใบเดียวกัน

5. การเมือง : จุดจบ หรือ การฟื้นคืนชีพของรัฐบาล

ฝ่ายที่เห็นว่า โลกาภิวัตน์คือจุดจบของรัฐบาล ให้เหตุผลว่า หลักการการค้าเสรีจำกัดรัฐบาลในการสร้างนโยบายเพื่อคุ้มครองการผลิตของท้องถิ่น การเคลื่อนย้ายของทุนทำให้รัฐสวัสดิการมีความสามารถในการแข่งขันน้อยลง อีกทั้งองค์กรโลกาภิวัตน์ IMF และ WTO มีอิทธิพลเหนือรัฐบาลมากเกินไป ส่วนอีกฝ่ายหนึ่งเห็นว่า รัฐบาลในโลกน่าจะมีความสำคัญยิ่งกว่าเดิม เพราะมันมีบทบาทพิเศษในการสร้างเงื่อนไขเพื่อกระตุ้นความเจริญเติบโต และการแข่งขันทางเศรษฐกิจ รัฐบาลจะเป็นผู้เล่นสำคัญในองค์กรและสนธิสัญญาต่างๆ ที่มุ่งแก้ปัญหาในระดับโลก

6. วัฒนธรรม : ความเหมือน หรือ ความแตกต่าง

ข้อวิจารณ์ที่ได้ยินได้ฟังกันบ่อยๆ เกี่ยวกับโลกาภิวัตน์ก็คือ มันนำไปสู่สภาพทางวัฒนธรรมที่เหมือนกันหมด โลกใบเดียวกันหมายถึง การลดทอนความแตกต่าง ค่านิยมของโลกเข้าแทนที่คุณค่าของท้องถิ่น และที่สำคัญคือการเป็นจักรวรรดินิยมทางวัฒนธรรมของสหรัฐอเมริกา แต่ฝ่ายที่ได้แย้งเห็นว่า โลกาภิวัตน์นำไปสู่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมต่างหาก การมีปฏิสัมพันธ์ในระดับโลกจะนำไปสู่การผสมผสานใหม่ๆ ทางวัฒนธรรม หรือทำให้ท้องถิ่นปกป้องวัฒนธรรมของตนเองอย่างเข้มแข็งยิ่งกว่าเดิม วัฒนธรรมท้องถิ่นมีความสามารถในการตีความค่านิยมใหม่ให้สอดคล้องกับจารีตของตัวเองอยู่แล้ว อีกทั้งค่านิยมระดับโลกอย่างหนึ่งก็คือ ความแตกต่างทางวัฒนธรรมนั่นเอง

2.4 เอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในเรื่องของการศึกษาความเป็นเมือง ก็ได้มีงานวิจัยที่น่าสนใจเกี่ยวกับการศึกษาความเป็นเมืองนั้น รศ.ดร.ธัน อนุมานราชชน และคณะ (2548 : 56) ที่ได้ทำการศึกษา “การพัฒนา รูปแบบและประสิทธิภาพการบริหารงานของเทศบาลนครเชียงใหม่” และได้ศึกษารูปแบบการขยายตัวของเมืองเชียงใหม่ โดยกล่าวว่า ดัชนีหนึ่งที่จะบ่งชี้ถึงการขยายตัวของเมือง และเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญในการกำหนดขอบเขตของความเป็นเมืองคือ การเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร และในขณะเดียวกันความหนาแน่นของประชากรก็ต้องเพิ่มขึ้นเช่นกัน กรณีของเมืองเชียงใหม่ จากข้อมูลสถิติประชากรปี พ.ศ.2535 จนถึงปี พ.ศ.2545 มีจำนวนประชากรที่อาศัยในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ เพิ่มขึ้นอย่างเห็นได้ชัด แม้ว่าในปี พ.ศ.2545 จะมีจำนวนประชากรลดลงบ้างก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาถึงจำนวนบ้านที่อยู่อาศัยในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ นั้น มีการเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งจะเห็นว่าจำนวนประชากรในอำเภอเมืองทั้งในเขตเทศบาลและนอกเขตเทศบาลเพิ่มสูงมากขึ้น และในช่วงปี พ.ศ.2533 – 2534 จำนวนประชากรในเขตเทศบาลมากกว่าประชากรนอกเขตเทศบาล ในอัตราส่วนประมาณ 3 ต่อ 1 แต่เมื่อเวลาผ่านไป อัตราส่วนระหว่างประชากรนอกเขตเทศบาลและประชากรในเขตเทศบาลก็ค่อยๆ ลดความแตกต่างลง จนในปัจจุบันอัตราส่วนระหว่างประชากรในและนอกเขตเทศบาลเหลือเพียง 1.8 ต่อ 1 เท่านั้น ซึ่งหมายความว่าจำนวนประชากรนอกเขตเทศบาลเพิ่มมากขึ้นใกล้เคียงกับจำนวนประชากรในเขตเทศบาลแล้ว นอกจากนี้ยังไม่รวมถึงผู้ที่ย้ายมาจากที่อื่นแต่ไม่ได้แจ้งย้ายทะเบียนบ้านเข้ามาอีกเป็นจำนวนมาก บุคคลเหล่านี้อาจเข้ามาอยู่อาศัยในเขตเมืองเชียงใหม่เพื่อทำมาหากิน หรือเข้ามาเพื่อทำการศึกษาในสถาบันการศึกษาที่มีเป็นจำนวนมาก ตลอดจนนักท่องเที่ยวที่เข้ามาอยู่ในเขตเมืองเชียงใหม่เป็นจำนวนหมื่นคนในแต่ละวัน นอกจากนี้ศูนย์กลางธุรกิจใจกลางเมืองเป็นปัจจัยสำคัญในการวิเคราะห์ขอบเขตของเมือง การกระจายของสิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มีจุดเริ่มต้นมาจากศูนย์กลางเหล่านี้ ในการศึกษานี้ได้คัดแยกอาคารที่มีการใช้ประโยชน์แบบพาณิชยกรรมแบบเข้มข้นจำนวน 10,539 หลัง จากจำนวนอาคารทั้งหมด 82,001 หลัง คิดเป็นร้อยละ 12.85 ของจำนวนอาคารทั้งหมดในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ และสรุปได้ว่าบริเวณที่กำหนดได้ว่าเป็นศูนย์กลางธุรกิจหลักใจกลางเมืองเชียงใหม่มีทั้งหมด 4 บริเวณด้วยกันคือ 1) บริเวณตลาดวโรรส ตลาดต้นลำไย และย่านการค้าไนท์บาร์ซาร์ ซึ่งเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกัน 2) ย่านตลาดสันป่าข่อยริมถนนเจริญเมือง 3) บริเวณห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัลสาขากาดสวนแก้วถนนห้วยแก้ว 4) บริเวณตลาดศิริวัฒนาริมถนนช้างเผือก

ถ้าพิจารณาจากรูปแบบเมืองของเมืองเชียงใหม่ อาจใช้ โมเดลหลายศูนย์กลาง ของ C.D. Harris และ E.L. Ullman โมเดลนี้ตั้งอยู่บนข้อสมมติที่ว่า การใช้ที่ดินในเขตเมืองนั้นมิได้เกิดขึ้นรอบๆ ศูนย์กลางเดียว แต่รอบๆ หลายศูนย์กลาง นั่นคือเมืองจะมีหลายศูนย์กลาง การเจริญเติบโตหรือการขยายตัวของเมืองจะแผ่ขยายจากหลายจุดซึ่งอยู่ห่างๆ กัน

ศูนย์กลางการเจริญเติบโต (growth points) ของเมืองเหล่านี้ อาจเป็นเขตธุรกิจการค้า ภายในเมืองหรือรอบนอกเมือง ย่านอุตสาหกรรม ย่านที่อยู่อาศัยในเขตชานเมือง ฯลฯ ศูนย์กลางเหล่านี้บางอันอาจจะมีมาตั้งแต่แรกเริ่มสร้างเมือง ในขณะที่บางอันอาจพัฒนาขึ้นมาตอนหลัง อันเป็นผลมาจากการอพยพของคนที่เข้าสู่เมือง และการเน้นเฉพาะของการใช้ที่ดินบางประเภท

จำนวนของศูนย์กลางการเจริญเติบโตจะมีมากน้อยแค่ไหน และตำแหน่งที่ตั้งของศูนย์กลางการเจริญจะอยู่บริเวณไหนของเมือง ขึ้นอยู่กับขนาดของเมือง บทบาทหน้าที่ของเมือง ลักษณะเฉพาะของทำเลที่ตั้งของเมือง และอายุหรือประวัติความเป็นมาของเมือง โดยปกติแล้วเมืองขนาดใหญ่ที่มีบทบาทและหน้าที่หลายอย่าง จะมีศูนย์กลางการเจริญเติบโต หรือจุดขยายตัวมากกว่าเมืองขนาดเล็ก และจุดขยายตัวจะมีลักษณะที่พิเศษ (เฉพาะ) มากกว่าที่พบในเมืองขนาดเล็ก นอกจากนั้นเมืองที่มีอายุมากก็จะมีจุดขยายตัวมาก และตั้งอยู่กระจัดกระจายมากกว่าเมืองที่มีอายุน้อย

C.D. Harris and E.L. Ullman (1945) ระบุว่ากิจกรรมในเขตเมืองแต่ละอย่าง มีความต้องการในด้านการเข้าถึงต่างกัน และกิจกรรมหลายอย่างที่ปรากฏในเขตเมืองจะเกิดขึ้นโดยกระบวนการหรือมีรูปแบบดังนี้

1. กิจกรรมบางประเภทต้องการอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกเป็นพิเศษ ตามแนวคิดทางด้านการเน้นเฉพาะ (specialization) ดังนั้นจึงต้องการทำเลที่ตั้งเฉพาะ และกิจกรรมเหล่านั้นจะพบเป็นเขตๆ หรือย่านๆ เช่น ย่านการค้าปลีกต้องการทำเลที่ตั้งเฉพาะ และกิจกรรมเหล่านั้นจะพบเป็นเขตๆ หรือย่านๆ เช่น ย่านการค้าปลีกต้องการทำเลที่ตั้งเฉพาะที่เข้าถึงสะดวกที่สุด เช่น ในเขตใจกลางเมือง ย่านการค้าส่งต้องการพื้นที่กว้างขวางเพื่อขนถ่ายสินค้า ถนนที่กว้างขวาง ไม่จอแจ เพื่อใช้เป็นที่จอดรถบรรทุกขนาดใหญ่ ดังนั้นจึงอยู่ห่างจากเขตใจกลางเมือง ย่านอุตสาหกรรมต้องการอยู่ใกล้เส้นทางคมนาคมขนส่ง เช่น ทางหลวง ใกล้แม่น้ำ เพื่อใช้น้ำหล่อเลี้ยงเครื่องจักร และใช้แม่น้ำเป็นที่ระบายของเสียจากโรงงาน กิจกรรมอื่นๆ ก็จะพบเป็นย่านเฉพาะ เช่น เขตท่าเรือ เขตสถาบันการศึกษา เป็นต้น

2. กิจกรรมบางประเภทที่เหมือนกันและคล้ายคลึงกัน มักจะตั้งอยู่ใกล้ชิดกันเพื่อผลประโยชน์ของการรวมกลุ่มตามแนวคิดทางด้านการรวมกลุ่ม (agglomeration) เช่น ร้านค้าปลีก

ต่างๆ จะอยู่ใกล้กันเพื่อจะได้ประโยชน์จากลูกค้าร่วมกัน ธุรกิจการเงินและการธนาคารอยู่ใกล้กัน เพื่อความสะดวกในการติดต่อ นอกจากนั้นกิจกรรมบางอย่างที่เกี่ยวเนื่องกันอาจตั้งอยู่ใกล้กัน เช่น ธุรกิจการค้าอาจพัฒนารอบๆ ศูนย์ราชการ ศูนย์กลางการศึกษา (เช่น มหาวิทยาลัย โรงเรียน) ศูนย์กลางทางวัฒนธรรม (เช่น โรงภาพยนตร์ โรงละคร) ฯลฯ

3. กิจกรรมบางประเภทจะผละหรือดีห่างจากกิจกรรมบางประเภท ตามแนวทางด้านการแบ่งแยก (segregation) ทั้งนี้เพราะมีความต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกต่างกัน หรืออาจเกิดผลเสียหากตั้งอยู่ใกล้ชิดกับกิจกรรมเหล่านั้น ดังนั้นจะมีทำเลที่ตั้งที่ห่างกันมาก เช่น ย่านอุตสาหกรรมเบา ซึ่งส่วนใหญ่ใช้พลังงานไฟฟ้าที่มีมลพิษน้อย จะไม่อยู่ใกล้กับย่านอุตสาหกรรมหนักซึ่งใช้พลังถ่านหิน หรือน้ำมันที่ทำให้มีมลพิษมาก ย่านที่อยู่อาศัยชั้นดีจะอยู่ห่างจากย่านที่อยู่อาศัยชั้นเลว จะไม่อยู่ใกล้กับย่านอุตสาหกรรม ย่านการค้าปลีกจะไม่อยู่ใกล้กับย่านการค้าส่ง

4. กิจกรรมบางอย่างไม่สามารถที่จะตั้งอยู่ในบริเวณที่ต้องการได้ ตามแนวคิดทางด้านการแข่งขัน (competition) เช่น บริเวณใกล้ใจกลางเมือง เพราะไม่มีเงินทุนพอเพียงที่จะจ่ายค่าเช่า หรือราคาที่ดินราคาสูงมาก จึงเคลื่อนย้ายออกไปจากย่านใจกลางเมือง ไปอยู่ในบริเวณที่ราคาที่ดินต่ำกว่า ตัวอย่างของกิจกรรมเหล่านี้ได้แก่ กิจกรรมการค้าส่ง คลังสินค้าขนาดใหญ่ ฯลฯ นอกจากนั้น เขตที่อยู่อาศัยของผู้ที่มีรายได้ต่ำ ไม่สามารถตั้งอยู่ในบริเวณที่มีอากาศดี มีทิวทัศน์สวยงาม มีการระบายน้ำดี ฯลฯ จึงจำเป็นต้องอยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่สู้ดี ใกล้เขตโรงงานอุตสาหกรรม ใกล้ป่าช้า ใกล้ทางรถไฟ เป็นต้น

ในด้านประชากร นอกจากเมืองจะมีประชากรอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นแล้ว การทำหน้าที่ของประชากร ในทางการเมืองก็มีส่วนสำคัญในการเกิดการมีส่วนร่วมในการพัฒนาเมือง ในที่นี้ต้องการศึกษาถึงการมีส่วนร่วมของประชากรในเขตเมือง ในเรื่องของการเมืองว่าเป็นในทิศทางใด ซึ่งจากการศึกษาพบว่า เอนก เหล่าธรรมทัศน์ (2543) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ของความเป็นเมืองกับประชาธิปไตยไว้ว่า เราอาจเลือกที่จะดำรงชีวิตชนบทแบบเดิมต่อไปด้วยเหตุผลมากมาย แต่ต้องไม่ใช่เหตุผลที่เกี่ยวกับการเสริมสร้างประชาธิปไตย เพราะการที่จะมีประชาธิปไตยเคียงคู่ไปกับการมีชนบทล้าหลังขนาดใหญ่เป็นเรื่องยากมาก ทุกวันนี้ยกเว้นอินเดียแล้วแทบทุกประเทศที่การเกษตรล้าหลังและประชากรส่วนใหญ่เป็นชาวชนบทยากจน ล้วนไม่ประสบความสำเร็จในการรักษาและพัฒนาระบอบประชาธิปไตย ส่วนในทางกลับกันแล้ว บรรดาประเทศเสรีประชาธิปไตย แนวหน้าทั้งหลายล้วนเป็นประเทศอุตสาหกรรมที่คนส่วนใหญ่เป็นชาวเมือง ยิ่งไปกว่านั้นประเทศโลกที่สามที่เปลี่ยนเป็นประชาธิปไตยได้ในหนึ่งทศวรรษที่ผ่านมา ส่วนใหญ่คือชาติที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาเมืองและอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วแน่นอน

จากการเกิดการพัฒนาเมือง และอุตสาหกรรมอย่างรวดเร็วนี้เอง ในมุมมองของ ดร. ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2542) ได้กล่าวถึง การเมืองแบบใหม่ และขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่ในสังคมอุตสาหกรรมก้าวหน้าไว้ว่า โดยภาพรวมแล้ว ความแตกต่างที่สำคัญระหว่างการเมืองแบบเก่ากับการเมืองแบบใหม่สามารถประมวลได้ดังนี้ ประการแรก การเมืองแบบใหม่ไม่ศรัทธาในระบบการปกครองแบบรัฐสภาที่เป็นอยู่ เพราะเห็นว่าไม่มีที่ว่างหรือพื้นที่ให้กับประชาชนธรรมดาในการเข้าไปมีส่วนร่วมในการตัดสินใจทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญ เนื่องจากเป็นการเมืองของสถาบันที่นิยมใช้ความรุนแรงกับประชาชนในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นรัฐประหาร ชาติ รัฐบาล ระบบราชการ พรรคการเมือง นักการเมือง กลุ่มผลประโยชน์ รวมตลอดถึงบรรดานักเทคนิควิชาการและผู้เชี่ยวชาญต่างๆ มากกว่าเป็นการเมืองของประชาชนธรรมดา กล่าวอีกนัยหนึ่ง การเมืองแบบใหม่ไม่เชื่อเรื่องของ “ความเป็นตัวแทนประชาชน” ของสถาบันหลักทางการเมือง และไม่เห็นด้วยกับวิธีคิดแบบอภิปรัชญา (metaphysics) ที่นิยมแยกสรรพสิ่งออกเป็นสองขั้วเด็ดขาด (binary opposition) อย่างการเมืองแบบเก่าที่พยายามแยกระหว่างรัฐบาลกับประชาชน, ภาครัฐกับภาคเอกชน หรือรัฐกับประชาสังคม เป็นต้น แต่กลับเห็นว่าวิธีคิดแบบคู่ตรงข้ามนี้ เป็นตัวสร้างปัญหาให้กับสังคมสมัยใหม่อย่างมาก และที่สำคัญคือเป็นวิธีคิดที่แยกและกีดกันประชาชนธรรมดาออกจากการเป็นผู้มีบทบาทแข่งขันทางการเมือง เหลือไว้เพียงบทบาทของ “ผู้ชม” หรือหุ่นเชิดทางการเมืองที่คอยไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทุกๆ 4 หรือ 5 ปี (ถ้าโชคดีมีโอกาเลือกตั้ง) เท่านั้น

ฉะนั้น หัวใจของการเมืองแบบใหม่ จึงอยู่ที่การสร้างการเมืองแบบที่ประชาชนธรรมดาามีบทบาทอย่างแข็งขันในรูปของขบวนการเคลื่อนไหวของประชาชนแบบต่างๆ มากกว่าการเมืองแบบรัฐประหารชาติที่มุ่งเน้นการช่วงชิงอำนาจรัฐ (state power) ไม่ว่าจะเป็นด้วยวิธีการปฏิวัติรุนแรงของชนชั้นแรงงานแบบมาร์กซิสต์ในอดีต หรือของชนชั้นกลางทั้ง “เก่า” และ “ใหม่” ตามแนวคิดแบบเสรีนิยม หรือด้วยการทำรัฐประหารของเผด็จการทหารฝ่ายขวา หรือด้วยวิธีการเลือกตั้งแบบประชาธิปไตยก็ตาม เพราะเห็นว่าวิธีการดังกล่าว (การช่วงชิงอำนาจรัฐ) ยังคงวนเวียนอยู่ในวัฏจักรของการเมืองแบบเก่าที่มีรัฐประหารชาติเป็นศูนย์กลาง และเป็นเพียงการเปลี่ยนมือของอำนาจจากการกดขี่ของคนกลุ่มหนึ่งเท่านั้น แต่กลไกแห่งการกดขี่และความรุนแรง (นั่นคือรัฐและกลไกของรัฐ) ยังคงอยู่เหมือนเดิมยิ่งไปกว่านั้น การมุ่งเน้นการช่วงชิงอำนาจรัฐ ก็เท่ากับเป็นการยอมรับโดยุษฎีว่าอำนาจรัฐเป็นของจริง มีอยู่จริง และรัฐเป็นแหล่งเดียวของอำนาจในสังคม แทนที่จะมองว่าอำนาจเป็นของประชาชนและอยู่ที่ประชาชน

นอกจากนี้ในงานของ Manuel Castells (1998) ยังได้กล่าวถึง การเคลื่อนไหวทางสังคมของประชาชน ยุคราวๆ ปี ค.ศ. 1960 ถึง กลางปี 1970 ว่า ซึ่ง Castells เรียกว่า โลกใหม่ เป็นยุคของการปฏิวัติในเรื่องของเทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสาร เกิดวิกฤตเศรษฐกิจทั้งระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยมและระบบเศรษฐกิจที่รัฐควบคุม โดยเกิดปรากฏการณ์ 3 ด้านใหญ่ๆ คือ การเคลื่อนไหวของสังคม วัฒนธรรม เช่น ลัทธิเสรีนิยม สิทธิสตรี และการเกิดของกลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ซึ่งทำให้เกิดโครงสร้างสังคมแบบใหม่ คือ เครือข่ายของสังคม เกิดเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ คือ เศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อกันในระดับโลก และเกิดวัฒนธรรมใหม่ๆ ในรูปของแก่นแท้ของวัฒนธรรม ซึ่งสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้นนี้ อยู่ภายใต้การเคลื่อนไหวทางสังคม และโลกที่มีการเชื่อมโยงกัน

โดย Castells ยังเห็นว่า เทคโนโลยีด้านข้อมูลข่าวสาร เป็นเครื่องมือที่ขาดไม่ได้ในกระบวนการปรับปรุงระบบเศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งส่วนเกี่ยวข้องที่สำคัญของเทคโนโลยีดังกล่าว คือ บทบาทในการทำให้เกิดการพัฒนาของระบบเครือข่าย ให้เป็นพลวัต ทำให้เกิดการขยายของรูปแบบการเคลื่อนไหวของมนุษย์ และที่มากกว่านั้น ระบบเครือข่ายทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และเศรษฐกิจทั่วโลก วิกฤตของรูปแบบการพัฒนาเศรษฐกิจของระบบทุนนิยม และระบบเศรษฐกิจแบบรัฐเป็นผู้ดูแล กระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงแบบคู่ขนานของทั้งสองระบบ ตั้งแต่ยุคกลาง ค.ศ.1970 เป็นต้นไป ในระบบทุนนิยม หน่วยธุรกิจ และรัฐบาลมีรูปแบบการผลิต โดยเน้นการควบคุมจำนวนการผลิต และเป็นไปตามนโยบาย ทำให้เกิดรูปแบบใหม่ของระบบทุนนิยม ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะของโลกาภิวัตน์ เป็นแก่นแท้ของกิจกรรมทางเศรษฐกิจ คือ ความยืดหยุ่นของหน่วยธุรกิจ ในการทำงาน และความสามารถในการจัดการความสัมพันธ์กับแรงงาน ความกดดันในการแข่งขัน ความยืดหยุ่นของงาน และความด้อยในการจัดการกับแรงงาน ทำให้เกิดการลดทอนของรัฐสวัสดิการ ซึ่งเป็นพื้นฐานของการสร้างข้อตกลงทางสังคมของอุตสาหกรรมในยุคนั้น ซึ่งการเกิดขึ้นของเทคโนโลยีด้านข่าวสารแบบใหม่ ทำให้เกิดการกลับมาอีกครั้งของความยืดหยุ่นของระบบทุนนิยม โดยการหาเครื่องมือสำหรับการสร้างเครือข่าย การสื่อสารในระยะไกล และการประมวลผลของข้อมูล การปรับรูปแบบงานให้เหมาะกับตัวบุคคล และความตั้งใจในการทำงานอย่างพร้อมเพรียงกัน และการกระจายอำนาจการตัดสินใจ และลงมือทำงาน ในยุคของโลกาภิวัตน์ การเชื่อมโยงกันของระบบเศรษฐกิจ คู่ต่อสู้ใหม่ ซึ่งหน่วยธุรกิจ และประเทศต่างๆ ล้วนต้องการเรียกร้องส่วนแบ่งการผลิต ส่วนแบ่งการค้า และแรงงานที่มากขึ้น การปรากฏของอำนาจ การแข่งขันในระบบเศรษฐกิจของภูมิภาคแปซิฟิก และกระบวนการผลิตแบบใหม่ของอุตสาหกรรม และระบบเศรษฐกิจโลก สร้างรากฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรม และการเชื่อมโยงกัน

ของเครือข่ายเศรษฐกิจ ทุน แรงงาน ข้อมูลข่าวสาร และตลาด ผ่านเทคโนโลยี ประชาชน และพื้นที่ต่างๆ ทั่วโลก

อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงของสังคมไม่ได้เป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยี และเศรษฐกิจ แต่สังคมสามารถผ่านวิกฤติ และปรับตัวได้ ซึ่งในเวลาเดียวกัน ที่การพัฒนาของสังคมได้เริ่มขึ้นราวๆ ปลายค.ศ.1960 พลังของการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว พร้อมกันทั่วทั้งโลกที่มีการผลิตแบบอุตสาหกรรม ซึ่งเกิดขึ้นที่แรกคือ สหรัฐอเมริกา และฝรั่งเศส ต่อมาในอิตาลี เยอรมัน สเปน ญี่ปุ่น บราซิล เม็กซิโก เช็กโกสโลวาเกีย ซึ่งเกิดขึ้นอย่างช้าๆ ในหลายๆ ประเทศ โดยเป็นการเคลื่อนไหวของกลุ่มเสรีนิยม ซึ่งมักใช้แนวคิดมาร์กซิส ในการแสดงออกต่อการเกณฑ์ทหาร พวกเขาแสดงออกแบบลัทธิมาร์กซิส หรือที่สำคัญกับชนชั้นแรงงาน พวกเขาเป็นส่วนสำคัญในการเคลื่อนไหวทางของภาคเกษตรกรรม ที่ต้องการเปลี่ยนแปลงชีวิตมากกว่าการยึดถืออำนาจ โดยพวกเขามีการเคลื่อนไหวในการสวดส้องไม่ให้มีการทำผิดของรัฐพยายามในการต่อต้านการใช้อำนาจตามอำเภอใจ ต่อต้านกบฏ ซึ่งบางครั้งการเคลื่อนไหวก็เกิดจากนักศึกษา ซึ่งไม่ได้หมายถึงเฉพาะการเคลื่อนไหวในฐานะนักศึกษา แต่หมายถึงการเคลื่อนไหวในฐานะเป็นคนรุ่นใหม่ของสังคม การเคลื่อนไหวเหล่านี้นำมาซึ่งการเกิดขึ้นของลัทธิอนูรักษนิยม การเรียกร้องสิทธิสตรี สิทธิมนุษยชน สิทธิเรื่องเพศ ความเท่าเทียมกันของชนกลุ่มน้อย และประชาชนชั้นรากหญ้า

ซึ่งจากการศึกษาการมีส่วนร่วมของกลุ่มคน หรือกลุ่มประชาสังคมทำให้เห็นว่าการเคลื่อนไหวของกลุ่มต่างๆ นั้นมีการเคลื่อนไหวในหลายรูปแบบ ซึ่งไม่ใช่เฉพาะเป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองเท่านั้น แต่ยังเป็นการเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องในสิ่งที่กลุ่มคนนั้นๆ ต้องการ โดยเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มคนที่มีแนวคิดเหมือนกัน และมีความต้องการไปในทางเดียวกัน เพื่อเป็นพลังในการต่อรองกับผู้ที่มีอำนาจ ทั้งนี้การที่ประชาชน หรือกลุ่มคนเกิดการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมใดๆ เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมักทำให้เกิดอำนาจในการต่อรองมากกว่าที่คนคนเดียวจะทำได้ เช่นเดียวกับจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเมื่อมีการเจริญเติบโต และมีการขยายของเมืองเกิดขึ้น มักนำมาซึ่งปัญหาในรูปแบบต่างๆ ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษา การมีส่วนร่วมของกลุ่มประชาสังคมในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่เกิดจากบริบทของความเป็นเมืองของเมืองเชียงใหม่ ว่าเป็นไปในรูปแบบใดบ้าง